

Vihko 1.

1.

A. K. Pöytäkirja. 25/11 1887.

47.

Kertomus
Muinaistieteellisestä tutkimusretkestä
Länsisuomessa ja Hämeessä
suvella 1886,
tehnyt
Hjalmar Appelgren.
(4 vihkoa.)

I. Tutkimuksia hautauspaikoissa y. m.

1. Tutkimuksia Laitilan kausa- koulu- (Raittiushuone)maässä

Laitilan kartanosta Laitilan kirkolle
päin ja aina Kestikivariin saakka käy, luo-
teivasta kaakkoon, noin 3 viisikymmentä pituisella
alalla, pitkin Vaskojärven etelärantaa rivi
puutteellisia, ainoastaan katjaa kasvavia
mäinkumpuroita, jotka kaikki sisältävät
vyörykivisoraa. Mäet, joita on ainakin
8, kohoavat saarekkeina vesiperäisistä
niituista ja alankopelloista, jotka ennen
silminnähtävästi ovat järvenä olleet. Mel-
kein jokainen läillä eli syjillä on näh-
täväinä kuoppia taikka matalaita maa-
kumpuja; muutamilla molempia. Kaakoi-
simmalla mäellä, jolla Kestikivari sijait-
see, löytyy talon lähellä, pohjoispuolel-

la maantietä muodot kuoppa ja alempana mäen pinteessä, erään maalarin torpan vieressä 10 kumpua, 2 ja 4 kyyn. ristimitassa, sekä 1 ja 2 kootteia korkeat. Tästä noin 200 askelta pohjoiseen kohoaa putojien takana eräs pitkulainen mäki, jonka luoteispäässä Laitilan kausakoulu ja kaakkoispuolelle viime kesänä Raittiusseuran huonetta on rakennettu. Edellisen rakennus on Martin-leon, jälkimmäinen Pappilan maalla; mäen poikki käypä raja-aita erottaa kumpaisinkin maan tilukset toisistaan. Koko mäki on 185 metriä pitkä kaakkois-päästä kausakoulu rakennukseen saakka ja noin 130 met. poikittain; kasvaa jaitkottaisiin, varsinkin lailla, tiheää katajikkoo.

Mäellä nähdään seuraavat muinaisjäännökset: 1.) kausakouluun vieressä 3 ja länsipuolella olevien latojen ympärillä 5 piintä ja epäselvää kivikokoselmaa eli maakumpua; 2.) mäen harjalla si-

sovin myllyjen pohjoispuolella 4 samantyy-
tä ja muutamia isoja kiviä puolike-
hässä; 3.) myllyjen ja erään ison sora-
kuopan välissä 7 isoa, selvää ja keuhkista
kuopalle laskeunutta sorakumpua, noin
5-10 met. pituinsä ja 0,50 à 0,80 met. kor-
keat; 4.) noin 3 à 4 piintä ja epäselvää ma-
akumpua eteläviertessä Pappilan maalla; 5.) kah-
si samantyytistä Raittiushuoneen pohjois-
puolella; 6.) mäen harjalla ~~harjalla~~ kuta-
la noin 55 met. pituinen ja 40 met. levyi-
nen matala kiviroskko, jonka kaakkois-
päässä Raittiushuone on rakennettu ja jo-
ka selittuu aina myllyyn saakka. Se osa
mäkeä, joka on Pappilan maalla on ren-
nustettu 2:n jopa 7:nkin met:n pituisilla
kuopilla neljässä ryhmässä: 7.) etelävi-
ertessä, rajasta itään päin noin 20 kuop-
paa; 8.) kaakkoispuolella 24; 9.) Raittius-
huoneen alapuolella 13; 10.) tien ja aidan
kulmassa pohjoispuolella 18 kuoppaa.

Käydessäni täällä Heinäkuun keskipäivillä kaivattiin yhden 3: nteen ryhmään kuuluvan sorakummun, kaksi 7: nteen ryhmään kuuluvaa hautaa ja yhden samantyyppisen 8: stä ryhmästä sekä Penttäroutkioon, Raittiushuoneen länsinurkan vieressä, pienuklionmuotoiseen kaivokseen. Lokakuussa kaivattiin isomman alan samasta Penttäroutkista Raittiushuoneen pohjoispuolella sekä pienuklionmuotoiseen Raittiushuoneen alla. Tämän yleisen silmäyksin perästä lähden nyt kertomaan erityisiä kaivauksista.

Maakumpu

Se maakumpu, 3 nnessä ryhmässä, läntisimmän vieressä, jonka kaivattiin oli 7, 70 met. pistinsä ja 0, 60 met. korkeus, sekä keskeltä nojannut kuopalle, taikka jo luotassa samoisiksi jätetty. Kummussa oli ihmisen- ja hevosengran kokoisia kiviä kahdessa kerroksessa, joista a-

lumpi oli laaja, vaikka vaillinaisuus vaan ylempi ja ahtaampi epäsäännöllisessä muodossa kierteli kekkikohtaa eli kuoppaa; koko tämän kiviperustuksen peitti tiheä kerros "morokivää" ("kaurinvahaa") ja musta kivisoraa, joka on ainoa koko maällä saatava maalaji.

Löylyjä: Hiunaa ja mustaa hiili- eli tukkamaata ja pieniä savustuneita kiviä oli muualla paikassa kivikerroksien väissä; aiuastaan yhdessä kohden alimman kerroksen alla; joitettuja lumureunia oli kahdessa paikassa heti nurmen alla. Muinaiskalut — kaikki varhempaan pautahauden muotoa — olivat noin puolen metrin päässä toisistaan ja eri korkeudella; ne ovat seuraavat: pautaviiksi, katkennut kärkeä ja ruodosta 1 desimet. / 4 tuuman / syövydellä ylimmän kivikerroksen päällä, lieväsekkäinen kaarisokei 15 senttimet. n / 1 hort. / syövydellä sorassa, palanen pronssisikettä jonka reunat ovat kehdyt kolmikul-

maisesta vartaasta 30 senttimet. / 3 kott. / sy-
vyydellä ja muutamia saviastian eli kiin-
ten palasia. Kuopan pohjassa, 7 senttime-
terin / 3 tuuman / syvyydellä turpeen alla
löytyi jotain kestäistä, pehmeätä ainetta,
kenties vahaa.

Maakuopat.

Eusimmäinen ja läntisin kuoppa, joka
tutkittiin oli suusta noin 2,70 met. pitkä,
1,60 met. leveä ja 0,50 syvä: 5 senttime-
teriä turpeen alla kävi 1,50 met:n pitui-
nen 0,30 met:n levyinen kivirivi, jonka
alla kohta tuli esiin paljon hiiliä, jo-
ka pieni pötketty luunurmuun ja vähän
tiilipalasia. Kuopan eteläpäässä 0,10
ä 0,15 met. / 4 ä 6 tuuman / syvyydellä oli
pötkettyä (mutkasta) luum ja sen lä-
hellä liuskipalauun. Keskipöhdällä
2 tuunaa pinnasta löytyi myös pötk-
ettyä luum ja lasipalauun.

Edellisen kuopan vierinen, 3 met.
pitkä, 1,80 met. leveä ja 0,50 m. syvä, si-

säsi myös kiviä pohjalla.

Kolmas tutkittu kuoppa oli maan
kaakkoispäässä, 7 met. pitkä, 1,60 m. leveä
ja on oikeastaan pidettävä kaksena eri
hautana jotka ovat sattuneet niin lähelle
toisiaan että näyttävät yhdeksi pitkästä
haudasta. Tässä oli nurmella 0,15
met:n verran mustempaa maata, jonka
perästä pitkemmätön ruskea sora tuli
vastaan. Tavaraa ei löytynyt.

Roukkio.

Kenttäkaivos N:o 1.

Kuten jo mainittiin löytyy maan har-
jalla matala roukkio, jonka erikokoi-
set kivet kohoavat kentästä milloin
0,60 met:n korkeudelle, milloin vähän
vain nurmesta näkyviin. Paikottain on
kiviä tiheässä, paikottain harvassa.
Roukkion kaakkoispäässä on Laiti-
lan Raittiusseura rakentanut kokous-
huoneensa joka on 14,30 met. pitkä ja
7 met. leveä. Kuu rakennuksen alta maan-

ta luotiin sivuille kiviperustusta vasten, oli kausakoulunopettaja O. Huorinen, joka myös on Raittiusseuran esimies, kehoitettuna muun edellisistä löydöistäni, uteliaisuudesta puvennut liikutettua maata kaivalemaan ja löytänyt muutamia esineitä, joita huomasin saviastian kappaleiksi. Sen johdosta ja kun ilmoitettiin seuran tarkoitukselle olevan vielä samana kesänä mainittuun huoneeseen (ja sen koillispuolelle) lisätä kivistirakennuksen ja muutoinkin istutuksia ja teitä varten maällä suorittaa kasvitutkimus- ja ravustoitto, päätin tutkia tuota kivikkoa, jota päättöpäin ei lainkaan voinut arvata ihmisten käsillä tehdyksi. Valitsin erään paikan Raittiusseuran länsinurkan vieressä, josta kiviä otettiin rakennukseen ja tehtiin tähän nelio-
 -muotoisen kaivoksen, $3,60 \times 3,50$ / $3,35$ /
 metrinä. Kohta nurun alla tuli esiin paljon pöytä- ja nokkia kausirakenteita

ta ja vahvaa noki- ja hiilimaata, jossa sekaissin soran ja kiviä kausse erittä, särkyneitä ja puolekii eli kokonaan tökkiksi sulaneita muinaiskaluja varhemmatta ja myöhemmältä pautakaudesta makasi ilman järjestyksellä. Noian $0,20$ metrin $1/2$ kottelin) syvyydellä tuli vaaleampi, ruskea soramaa vastaan. Niinastaan pohjoiskulmassa oli $0,30$ met:n laajuinen, $0,07$ met:n vahvuisen kivitaakan alle nähtävästi tarkoituksella koottu pieni läjä poltettuja luuta, joiden alta yhdestä kookalta löytyi seuraavat päällitetyt asetetut kalut: isot pautasangat eli keritsimet, suuri joukko harjaviista proussipenkkaista tehtyjä ketjuja, 9 kapp. harjavasta vartaasta tehtyjä spiraaliputkea, ja pieni pautapengas. Saman kiven reunan eli kulman alta löytyi monikierraksinen spiraalisorinus keskeltä katkennun suoravelkämpään viitseen karkiosa ja sulaneita proussikappaleita.

Muut, hajallaan olevat muinaiska-
lut nähdään alkikirjoittaneen kuitteloosta
sivut 10 ja 11. Kun siis tutkimuksestani
selveni että nämä hajalla pahanuuden
aikana oli runniita poistettu, eikä aika-
ni sallinut minun laavaupia kaivaustoi-
koi suorittaa kehoitin yllämainittua Rait-
tiusseuran esimiestä jättämään aiottun
kuisterakennuksen ja muut päiväus-
työt siksi kun Muinaistieteellinen Toimi-
kunta saisi asiasta tiedon. Tutkittua
peritettiin paikka entiselleen ja merkit-
tiin neljällä kivipaalulla, yksi joka un-
kaav. Tässä katsou velvollisuudeksi
ni mainita että kun Lokakuussa pala-
sin tänne, kerrottiin paikkakunnalla
työskentelevien geologien kaivelleen mi-
nun merkitsemäni paajan nekropoli-
li, josta syystä kaivos on saanut sen
eräsaannollisen muodon, joka piirak-
sa on nähtävänä. Heidän sanottiin löy-
täneen joukkoa proussikalua.

Roukkio

Kaivokäivös N° 2.

Syksyllä Helsinkiin tuttuani sain mu-
inaistieteelliseltä Toimikunnalta, jolle viral-
lita tiitä oli tullut pyyntö että laava-
upia tutkimuksia maalla suoritettaisiin,
kehoitukseenudesta lähten Laitilaan.
Lokakuun alussa lähdin siis matkalle
käskyllä tutkia ainoastaan ne paikat
jotka rakennustöiden jatkamista varten o-
vat välttämättömät. Paikalle tuttuani
ilmoitettiin että kuisti nimismiehen luol-
la jo oli rakennettu, syystä ettei muinais-
tieteelliseltä Toimikunnalta enään, myö-
häiseen vuorokauttaan nähdä, tutkijata
odotetta lähetettäväksi. Kuistin alla oli pe-
rustuksena 5 kivipylyvästä, joiden väli oli
vähän aukki heitetyt. Koska tuo (kuistin)
ala siltä hetkellä siis ei vaatinut tut-
kimista, vaan kiviroukkio portaiden edus-
talla teki kentän epätasaiseksi ja oli es-
tensä ihmisten liikkumiselle tettiin siihen
suorasyrjäisen kaivoksen, joka paitius

huoneen seinästä lukiin kaakosta luoti-
seen on 13,50 met., vaau kuistin seinästä
16 met. pitkä ja jonka suurin leveys on
10,30 met., vaau paittishuoneen seinästä ai-
noastaan 9,30 met. Tästä mitta-alasta
on kumminkin joistuttava paittishuo-
neen vieressä oleva 0,50 met:n levyinen
maakaistale, jonka höllentäminen olisi ol-
lut kaitaksi rakennuksen perustukselle
ja jota siis ei tutkittu.

Roukkio, joka kaironksen keskijai-
koilla ja kouranpuolella oli tiheä, poh-
jois- ja koillispuolella harvoin ja meheis
tasaisista kuitista, sisäsi kohta nurme-
alla hielen ja noen sekaista soraa, poite-
tuista luumursua ja joko cheitä taiikka
tulussa jilaantuneita muinaiskatuja ilman
järjestyksellä. Omituista oli että koko a-
la oli meheis peitetty palasilla rikotui-
ta saviastioista. Muinaiskatut, joiden
joukossa oli palasia kahdesta arapiatali-
sista hopeapahasta, olivat täälläkin sekä

varhemman että myöhemmän pautakauden
muotoa. Ne ovat luetteluina erityis-
sä luettelossa, jossa jokainen numero
tarkoittaa pientä tavallisesti 1 eli $\frac{1}{2}$ m-
terin suurista löytöalaa. Vaikka läm-
mäisellä paikalla, missä eri sivistys-
kerrokset ovat pääsittysten ja sekaisin,
kappineiden läheisyys ajan määräkseen sub-
teu ei merkitse paljon, mainittakoon
kuitenkin ne paikat, joissa esiint e-
nemmän kuin muualla huomattiin o-
levan yhdessä koossa; ne ovat N° 1,
i1, q1, 2q, 2d, 3ä, 3ä, 4e ja 4i. Epäil-
mättä olivat ne helmut, jotka 3ä, 3ä
ja 4eⁿ paikoilla ilmestyivät, olleet yh-
den henkilön omaisuutena ja myös
ne kalut, jotka tavattiin 4iⁿ kohdal-
la tulleet yhtäikaa maahan laskeutui-
si. — Meheis joka paikassa tuli 0,20
ä 0,30:n met:n ($1\frac{1}{2}$ ä 2 kott:n) syöryyde-
lä puskea soramaa vastaan.

Kaivos Raittiöhuonon alla.

Raittiöhuonon alla ja sen itäpuolella oli nelikulmainen, $3,50 \times 2,80$ met. m suurinen koskeuton maakappale, jonka myös kaivattiin ja joka sisälsi joukon sa-
viastiaita kappaleita sekä yhtä ja toista pientä tavaraa ilman järjestyttä. (Kts. luottoa).

Kusi kesänä on Raittiöseuralla aikomus paivata maalle 2 ajotista, toinen eteläpuolelta, pajan kohdalta, toinen pohjoispuolelta, siellä olevasta veräjältä, jotka molemmat yhtyisivät Raittiöhuonon edustalle. (Kts. karttaa). Sen johdosta lausui mainittu seurain esimies toivomuksen että Muinaistieteellinen Toimikunta ensi keväänä autaisi tutkia ainakin niitä paikkoja maalla joilla paivarotyö tulisi tapahtumaan. - Paikkoja, joihin istutuksia tehtäisiin ei voitu vielä tarkoin määrätä; aiotaan maan kaakkoispuolelta nokan äärimmäiseen puoleen, pelto-

jen rajalla, pyydettiin jo syksyllä saada istuttaa puita, johon suostui, syystä ettei tässä mitään nähtävää muinaisjäännöksiä ollut.

Kuvia: Seurapiirros Kausakoulu-mäestä.
Kausakoulumäki Kestikkivarista (etelästäpäin).

Maakunnat ja Laitilan kirkko.

Kartta Kumpusta.

Kartta kaivoksista. R. huonon vieressä.

Mäkisarja Laitilan kirkonkylässä (näköala Paittilaan päin). (Kuva-kirja N° 2. lehti 30.)

2. Kuturmäen pohjoispuolella Muurlassa.

Muurlan kirkon ja järven luseen itäpuolella olevassa Kuturmäessä, jossa jo 1885 kesällä suoritettiin kaivauksia, tutkittiin nyt taas yhden raunnon, tällä kertaa pohjoispuolelta. Se oli päästä pakenepi-
kotta, 7 ja 8,70 met. pituinsä avara ja 0,50 met. korkea. Raunnon rakennuksessa ei nähtynyt mitenkäänlaisia säännöllisyyttä. Alimmai-

sen kerroksen kivien välissä oli muutamaa multaa, joka keuhis oli syntynyt määränneistä puun lehdistä, joita pannon päällä oli paljon. Rivin alla tuli vastaan hienoa vaalean ruskeata hietaa sekä sin myrskinkokoisten ja pienempien kivien kanssa; hiidan alla oli joka paikassa kallis. Ruskeassa hiidassa löytyi paissa paikassa paljon poltettuja luunupunia.

Luoa: Kartta kaivauksesta.

3. Tulensija Yliojan maalla Ison Rönkion kylässä Skalisissa.

Yliojan maan n. s. Salmenmäessä, kylän ja pannon välissä on useita erikokoisia kivipannioita, luultavasti kaikki tulensijoja. Yhden kammioista kaivattiin. Se oli 3 met. pirstimittassa ja n. 1 metin korkuinen, nurmullanut ja pensaiden peitossa; kaivos sen ympärille tehtiin nelikulmaiseksi 3,30 ja 4 met. pirstimittassa. Pannon

nyön yläosassa oli paljon pieniä päänkokoisia kiviä, alempana vähän isompia ympyräisessä kehässä, poltettua savia sekä paljon hiiltä ja tухkaa. Tuon kehän pohjoispuolella näkyi suuria kantillisia kiviä, jotka luoteiseen muodostivat kumman; eteläosajalla oli iso, vahva laakakivi, "otsakivi." Itse en oikein tiedä mitään näistä kivilateista merkitseisistä, vaan työmiehet, jotka näkyivät parhaimmin tuntevan kumman sisustusta kuin minä, olivat tässä nähevinään kaikki olleet edustettuina sellaisesta piikentästä, jota kōghä kausa vieläkin rakentaa. Pannon näit ensin pieniä kiviä ympyräiseen kehään ja niiden ulkopuolelle isoja kantillisia "otsakiviä", mieluummin nelikulmaiseen kehään. Tuon suun päälle asetetaan pithä laakakivi, jota sanotaan "otsakiveksi." Tälle perustukselle hotvataan kumman katto nykyin eli pään kokoisista kivistä, jotka a-

utetaan terävällä päällään alaspäin; näin tukitaan liuskoissa. Tuon hataran kolvin päälle heitetään muuta kerrosta pieniä kiviä, "ettei vakeu pääse ylös lämpäseen." - Palauet savipalauet epäilemättä todittavat että tässä saviruukkia oli käytetty. - Kiukaan päältä, turpeen alta löytyi vaskeiset (eli tinaiset) soljen hampaat; raunion ulkopuolella olivat seuraavat: soikea rengassocki (ilman hampaita), soikea pautahockki, palauen liusista ja uhonkiveä sekä luukappale.

II. Takamudelmakuisia Linnuja Länisnuomussa ja Hänuussa.

1. Pöyttiön Linnamäki Perttelissä.

Se alankonaa ja epäilemättä entinen järvenpohja joka muurlan- eli "ylisjärvestä", muurlanjokea pitkin aukeaa pohjoiseen Perttelin alueille, haaraantuu Pöyttiön kylän kohdalla itäänpäin ja muuttuu soikkaksi laaksoksi, jossa Juuankosken paperitehtaan ohitse Kulkiva oja juoksee. Tämän laakson suussa pistää Ahtmäestä pohjoista kohti Marjovuoren ja Nähkömäen välille, keskelle niitta- ja peitonaita kapea harjuhaaraus, joka päättyy noin 100 jalan korkeiseen, terävään kalliokieleen nimeltä Linnamäki. Kaunas Ahtmäen ja Linnamäen välillä on vähän matalampi, kiveton, metsää kasvava so-

paharju; Linnamäki on äkkijyrkkä sekä
 itä- että länsipuolella. Eteläpuolella erit-
 tää 28 askelen pituinen matalaksi rauven-
 nut kivivalli varsinaisen Linnamäen kau-
 maksesta; valli on leveimmältä kohdasta
 5:n askelen levyinen, koottu irtouaisista,
 miikhe kammellavista kivistä. Sen itäinen
 pää päättyy muutamaa kallioon, josta
 toinen valli menee etelää kohti 3:n askel-
 leen levyiseen rotkoon poikki. Viimeksi
 mainittu varustus on ollut erittäin tär-
 keä syytä että pitkin nuoren koko itä-
 syrtää käy eräs 1 ä 2 askelen levyinen
 kallion-penger, joka alkaa äskes mainit-
 ta rotkosta nuoren päässä ja juoksee
 viistoon alas nuoren pohjoisimman pää-
 juureen saakka; tätä myöten on näet
 vihollisen ollut aivan helppo nousta vuo-
 rulle. - Nuoren päällystä pohjoispäästä
 valliin on vain 70 ask.; matka vallista
 (länsipuolelta tulevaan) rotkuun kammaksella
 n. 130 ask. - Nuoren kirkalle saottiin järvis-

ten Linnavuori (ylisjärven pohjoispäässä) Muur-
 lan jokilaakson kautta sopivan näkymään.

Tuheena oleva muinaisjäännös on
Pöyhtön kylän Raiman verotalon maalla.

Kuvia: Linnamäki pohjoisesta.
 asemapiirros.

kopio Raiman maan kartasta
 tehty C. J. Timen, 1778.

2. Järvisen Linnavuori Muurlassa.

Tätä vuoresta, jota jo v. 1885 tarkastin,
 tein matkallani uuden asemapiirroksen ja
kopioitin Manninimisen maan kartan
 josta näkyy että siihen karttaan, joka
 seurasi edellistä kertomustani, olen mu-
 kiinnyt Linnavuoren vääntäen paikkaan
 ja että se on siirrettävä lähes 1 viirran
 verran läntempään. Se on kolon kartassa
 merkitty pitkästä kapeana nuorena tapa-
 nin ja Pajarin maiden rajalla, (pitim-
 pänä kuin Linnavuori Lovellisuudessa on)

ja käsittää myös niitä katta maan kuk-
kulaa, jotka ovat Linnavuoren kaakkois-
puolella ja sen yhteydessä.

3. Huttalan Linnavuori Piikkiössä.

Huttalan maalla Piikkiössä, lähellä
Makalan kylää, löytyy eteläpuolella maan-
tieta, Pöhtövuoren lounaispuolella, metsä-
maan keskellä vuori nimeltä Linnavuori.
Sen etelä-, länsi- ja kenties pohjoispuolel-
lakin on alankomaata, jultaja ja niit-
tija; itäpuolella eräs vähän korkeam-
pi kangasnotho yhdistää sen toiseen ma-
talaampaan mäkeen. Vuori on ainakin
150 jalaa korkeinen; sen korkein päällis-
pinta on soikea, n. 130 à 80 jalkaa pituisä.
Itä-, pohjois- ja länsipuoli on hyvin jyrk-
kä; eteläpuoli on loivempi ja laskee 3: n,
4: n, eli 5: n penkereen kautta alas laaksoon.
Ylimmästä (n. 40 à 60 ask. laajuudesta) juokse-
peestä, joka on n. 6 à 8 kyynärää alempana

vuoren lakia, pistää sisälle jyrkkään vuoren
seinään kapea 28 askelen pituinen portko, jo-
ka näkyy olleen linnun porttina ja on ai-
naan tie vuoren päälle.

Tämän rotkon puolesta tarkoi-
tavankin kaikki penkereillä olevat varus-
tukset. Siunneen mainittakoon että rot-
kon yläosassa sijaitsee länsipuolella olevat
la kalliolla iso kivi ikäänkuin jouaku-
na pöytäkivinä. Rotkon alaosassa on ollut
sisimmäinen varustus, josta muutamia ri-
vissä olevia kiviä on jäljellä. Siitä muu-
dan askel ulommaksi on taas epäsel-
vää kivijonoa; vielä ulompaa on ^{min} 50
askelta pitkä, pikottu ja matala, mutta
selvään nähtävä valliinjäänös, joka käy
kaareissa etelään, lounaseen ja länteen.
Vuoren lounais- ja kaakkoisvierteellä
eli oikeammun jyrkänteen alla oli paljon a-
las viiritettyjä kivilohkareita ja niiden
vieressä lounaispuolella pieni luola: "Lin-
navuoren uuni". Jos vielä mainitseu että

pisimmän pallin länsipäässä seisoo eräs o-
mitainen, n. 5 kyynärän korkuinen, ylipääs-
sään leveämpi pystykivi, joka keuhit vois-
olla ihmisten asettama, niin olen tämän vu-
oden mainittavimmat maininnut.

Kuvia: Asemapiirros

"Linnaruoren uuni"

4. Kaskalan Linnamäki Liedossa.

Tämä matalahko mäki on Kaskalan
kylästä, johon se hyvästi näkyy tuskin viis-
tan verran itään eli koilliseen päin mit-
säurauksessa avaroiden peltojen takana,
Kaskalan Isontalon ja Rähälän kylän pa-
jalla. Se on oikeastaan kahtena eri mä-
kenä, joista toinen silcä puuta kasvava
kumpura on matalampi ja pitempi ja käy
idästä länteen, vaan tämän pohjoispuolel-
la oleva on pienempi ja korkeampi kivi-
vuori, joka edellisen mäen haussa muo-
dostaa kulman ja kääntyy Rähälän kylään

kokki, josta 500 ä 600 askelun levyinen pit-
tomaa eroittaa sen. Ainsastaan viimeksi mai-
nittu mäki on varustettu. Se on 130 ask. pit-
kä, 75 ask. leveä ja n. 75 jalkaa korkea, jyr-
kin itä- ja länsipäässä, vaan ei missään
äkkijyrkkä. Länsipäässä on vähän korkeam-
pi kallionnyppylä, jonka pohjoispuolella
asken mainittujen kylien rajapyykki sei-
soo. Samasta kalliosta lähtee noin 25
askelta pitkä kivijata pohjoiseen aina
ahteelle saakka, jossa se tekee jyrkän
polven kaakkoos ja käy sitä suuntaa
46:n askelun pituudelle. Viimeksi mai-
nittu kivijata, jonka keskipaikoilla
kathaisee präs iso 3 ä 4 met:n vakuuinen
kivimöökkäle, on 2 ä 3 met. leveä, 0, 60 ä
0, 80 met. korkea ja koottu mielen liiket-
tamattomista kivistä (suurimmat 1 met. läpi-
mitassa), jotka kaksittain ja kolmittain
ovat viivitysten; ylimaakaan tässä ei ole
muuta kivikerrosta päällitysten. Tuon kal-
lion etelän puolisilla penkereillä on paljon

irttouaisia kiviä jotka maan etelä-pyryä pitkin jatkuvat epäselvissä rivissä.

Kuva: esemapiirros.

5. Repolan Linnamäki Nausiaisissa.

Repolan kylän vieressä ja sen kaillispuolella kohoaa jelloista vähäläntä, 50 ä 75 jalankorkeinen vyörykivi-tulvas kietäytävä joteinkin puoleksi Kalliohumpura, jonka kaakkois ja itäpuolelle mäkiwaite jatkuu. Linnamäki, joka on Heinungin maalla ja jota sanotaan sekä Linnamäeksi että Linnavuoreksi (viimeistä nimeä se ei ansaitse), on pohjoisosassa vuorinen, eteläpuolella loivempaa soramaata, sekä soikean muotoinen, 125 ask. pitkä ja 90 ä 100 ask. leveä. Eteläpuolella maan harjaa kiertää puolisympyrästä 56:n met:n pituinen, yksikerroksinen jouso isoja kiviä, paikhattain 2,50 m., toisin 1,50 met. leveä, sekä 0,50 ä 0,70 met. korkea. Hallissa on

siellä täällä isoja, liikkuttamattomia, maaperäisiä kiviä (1 ä 3 met. läpimitassa) jotka autavat vallille joukkolaista kiveä; keskipaikalla on noin 2 met:n levyinen aukko. Täällä vallista 13 askelta alemmaksi on toinen, epäselvä kiviainos vahvan kamurosan peitossa; mahdollisesti ulkoverustus.

Kaivaukset. Lusin mainittua valtia pitkin ja sen sisäpuolella tehtiin portti-aukko kordalle 10 eli 12 meterin pituisen kaivoksen (tarkennet mitat ovat muistissa janoissaan jäänyt mainitsematta). Hallin kivet liikutettiin myös; niiden alla tuli esiin pittelemätöntä maata, pientä kivi soraa ja hiettaa; siellä täällä oli vähän hiiltä ja yhden kivien alla polttamaton luo. Portin länsipuolella pisti vallin sisärajasta nurmesta näkyviin kivenpätkä, jotka olivat maahan kovasti pirstutuneet; niitä ylös kiskottaessa löytyi nurmesta eli mullasta kiviä alta eli

väistä en tiedä) kaksiteräinen, leveä ja lyhyellä puosolla varustettu nuolukärki raudasta. (Vrt. J. R. Aspelin, Muinaisj. IV, kuva 1592. Vanajautautan löytö) - Tutkittua läjättiin palli outiselle.

Kuvia: Asemapiirros.

Liinamäki länsipuolelta (maantietä)
Kartta kaivoksesta.

Kopio Heurungin maan kartasta, tehnyt P. J. Hjorth, 1776.

C. Kaitaraisten eli Laihoisten Liinavuori Nausiaisissa.

Laihosten ja Kaitaraisten kylien välillä on maantien vieressä pitäpuolella pitkä ja kaitaunut vuori nimeltä Liinavuori eli, niinkuin sitä kartassa kuulutaan nimittävään, Liin'orko, joka muinaisina aikoina näkyy olleen saarna. Länsipuolella oleva laaksomaa on noin 700 askelta eli neljännes viista leveä kapeimmasta kohdasta. Vuori on pitkästä kuuksi eli n.

100 jalaa korkeinen ja sen päälyypinta 200 ask. pitkä ja 50 ä 60 ask. leveä; muilla sivuilla on silkeitä, loivassa viittäviä kallioita, paitsi länsipuolella, missä on pengertä ja vuoren seinä on äkkijyrkkä. Pohjoispäästä pistää itään matalampi haaraus, joka päättyy eriytyneen kallion nyppylään, kannaksen yli juoksee huono tie.

Tällä vuorella on epäilemättä eumen ollut prajon ja suuria varustuksia, mutta ne ovat suurimmaksi osaksi hävitettyjä; täältä on näet prajon kiviä viritetty alas ja käytetty sillan rakennukseen, niin että nyt on jäljellä ainoastaan suuret suimmaksi irtonaiset rivissä olevat kivet, joita nykyinen polvi ei näy jaksaneen paikoittaa liikuttua. Eteläpäässä on eräällä alemmalla penkerellä 10, toisessa paikassa 6 isoa kiviä rivissä ja vuoren päällä on 12 samantyyppistä rivissä idästä länteen. Siitä vähän lännemmäksi on rotko, jossa näkyy

Kolme kiveä; sitä paitsi on tässä päässä
muonessa paikoin suuria irtonaisia kiviä.
Keskipaikoilla käy vuoren poikki pitkä
rotko jonka kummassakin suunnassa näkyy ol-
leen varustus. Sen itäinen suu on 14 ask-
leen levyinen, keskikohta 4 ask. ja länsinen
noin 8 ask.; kallon seinät viimeksi maini-
tulla paikalla ovat noin 4 kyymärän kor-
kuiset. Rotkosta astutaan alas eräälle 30
ask:n levyiselle ja 50 ä 60 ask:n pituisel-
le jokseenkin tasaiselle penkereelle, jossa
on oikein rehottava kasvillisuus, ruohosta
astakaun tammipuuhin saakka, jotka siinä
hyvästi muustuvat. Tällä tasangolla on
5 eli 6 isoa kiveä / pienimmät 1 met. kant-
tinsa) asetetut kehään ikäänkuin n. s. "Hiit-
tentarhoissa." Penkerettä johtaa kaksi rot-
koa ulos, joista mahdollisesti vaivalla voisi
ylöskiivellä; pohjoisimmassa näkyy 2 val-
leu jäännöistä muutamia kiviä kummas-
sakin. Viilä etempänä länsisyrjällä on
noin 20 askeleen pituinen valli suurista

1 ja 2:n met:n vahuisista kivistä, jotka nä-
kyvät olevan suuremman krossa kuin mitä
edellisissä paikoissa huomasiin. — Pohjois-
puolelta on jokseenkin paajas, jota vastoin
eteläpuolella kasvaa vähän puita.

Kuvia: Asemapiirros.

Liunavuori pohjoisesta
Rotkon länsisuu penkereltä katsottuna.

7. Hakulan Hiitten / Hiittien / mäki Kynämaasta
Hakulan talon vieressä, länsipuolella maan-
tista on tämän niminen aivan matala mäki,
joka yltä-ylleensä on yhtä ainoata kivi-
koppoa; se on noin 200 ask. pitkä S-L ja
n. 100 ask. poikkainen ja n. 40 ä 50 jalkaa korkea.
Parhaimminkin länsipäässä on P-E. isompien
maaperäisten kiviin välillä käypä kivi-
aita kahdessa jatkossa, toinen 50, toinen
30 ask. pitkä. Tälle aidalle on tahtoisii
mitään muinaistieteellistä arvoa antaa,
syytä että se kaputeensa (1 metri) näk-

den eroa karkista muista muinaisajan
vallituksista. Tämän perustukseena on näet
yksi ainoa kivirivi, jonka päälle pieninä
päännöksinä kiviä yksitellen ja pääallitus-
teu on ladottu 1 metrin korkeudelle. Tä-
moinen heikko aita ei ole voinut kestää
mitään pyntäystä ja on epäile-
työtä nykyisiltä ajoilta.

8. Lahdingon Linnamäki Vehmaalla.

Lahdingon kylässä Haukan maalla 1000
virsta kaivosta lounaaseen kohoaa niittujen
keskeltä 50 ä 75:n jalain korkeinen, n. 250 as-
kelin pituinen ja 50 ä 70 ask. levyinen linna-
mäki. Sekä pohjois- että eteläpäässä ja
pitkin itä-syriä on silkeitä, kastevia kal-
teita, länsisyriä on äkkijyrkkä; ainoas-
taan eteläpää ja mäen harja on puutoita.
Mäen keskikohdalla on vähän korkeam-
pi kallionselkä, jota eteläpuolelta ympäröi
pahkan pikottu valli eli oikeastaan irtonai-

sia kiviä puolipyöreässä kehässä. Senke-
peillä mäen kummallakin puolella on paljon
alasieritettyjä kiviä ja samoin vuoren juu-
rella pitkin itä- ja pohjoissyriä.

Kuvia: Asumapiirros ynnä erikoiskuva
vallista.

Linnamäki idästäpäin.

9. Kirkentinna Laitilassa.

Laitilan kirkosta $\frac{1}{4}$ peninkuormaa päin
eli puolivälissä Kuonisten kylään
on korttesuon paunassa, talvitiin viressä, Lai-
tilan kylän Anttilan ja Leontuvan maiden
rajalla vuori, josta itäpäin Anttilan sa-
kalle ystää n. 100:n jalain korkeinen vu-
penkieli nimeltä Kirkentinna. Se on suo-
dostunut terävistä, kasteista kallioista,
jotka antavat sille omituisen muodon. Sen
laajempi alaosa on loivaa viettävää e-
pätasaista ja terävää louhikkoa, vaan
varsinaisen pesälinnan nousu pyöteillä
seinillä munalla, päite lounaspuolella.

Tuoreen päälyys on erinomaisen sopiva pako- ja turvapaikaksi, syytä että sen keskellä on tasainen pihä, jota 5:n kyynärän korkeiset kallioseinät kahden puolen ympäröivät; sen perällä eli koillispuolella on matalampi kalliota, niin että siitä voi astua yleensä vuoren kukkulalle. Pihän lounaista puolta suojella käsin rakennettu valli, joka on pahoin hajotettu, niin että ylimmäkään yksi kivikerros vain on jäljellä; ainoastaan muutamissa paikoissa on kiviä päällitysten. 1,40 met:n levyisessä portissa, mistä portti johtaa ylös vuorelle oli portin vierineitä kiviä; sen kaakkoispuolella oli pientä kalliota, luoteispuolella iso kivi. Valli portin luoteispuolella on 21,50 met. ja kaakkoispuolella noin 8 met. pitkä; leveys vaihtelee 3:n ja 0,80 met:n välillä. Pihän muoto on epäsäännöllinen, noin 25 met. pitkä ja leveä; siinä kasvaa paljon suuria puita. Pihän kaakkoispuolelta johtaa 4 à 5 askelen levyinen ja 10 askelen pituinen siivä;

pyrstyseinäinen portti ulos eräälle penkerelle jossa nähdään muutamia kalliota lohkarita ja noin 0,40 à 0,50 meterin korkeinen, portin suun ohi käyvä sammattuut kivijono. — Viertellä vuoren eteläpuolella on eräs omituinen kallionluoma, jota nimittää "Kirkonluoman kellokastaksi." Kaivaukset. Koko vallin pituudelle ja sen sisäpuolella kaivattiin (9 mieltä, yhden päivän) 2 à 4 meterin levyisen vyöhykkeen, joka paikassa tuli 0,10 à 0,25 met. vahvoisen kasvi- eli sorapuitteen alla tasainen kalliota vastaan. Eteläkulmassa oli joukko hiiltä ja (portteita?) kiviliuskoja, keskipaikoilla parissa paikassa vähän hiiltä ja pohjoispuolella ohkasen kasvipeiton alla noin 4:n meterin pituinen suoni portteja, pientä ja muotottomia saippalasia. Pohjaa portteihin tässä kaivattiin 8 met:n pituudelle löytämällä muuta kuin hiukan hiiltä. Valli katkaistiin kahdesta paikasta: keskikoh-

dalla, missä se jos ennen oli rikotun, 2 met:n pituudelle ja pohjoispäässä 2,80 met:n pituudelle; viimeksi mainitusta paikasta löytyi hiukan hiiltä. Tahi läjättiin edelliselle.

Kuvia: Asemapiirros.

Kirkkulinna pohjoisluoteisesta.

Portti ulkoapäin katsottuna.

Ajattelu kuva kirkkulinnan pihasta
(jos puut ajatellaan poisletuiksi)
"Kuvokastari."

Kartta kaivoksesta.

Kopio Syytyjän ja Laitilan kylän
kastasta, leht. J. S. Gyldein v. 1824.

10. Haukkuvuori Laitilassa.

Kirkkulinnaista 1 ven. virsta päin
on samalla Laitilan kylän Anttilan maan
metsäsaarella Kottessuon rannassa toinen va-
rustettu vuori, Haukkuvuori, johon Kirkku-
linnakin sopii näkymään. Niiden välillä
on suuria suoniittuja, jotka muinoin nä-
kyvät olleen järvenä ja kenties on meriväsi-

kin läikkyneet kääleä, siitä päättää että lu-
ossa puhena olevan vuoren juurella on meri-
siipusukaw kuorista muodostunutta maata.
Haukkuvuoren on luonto kehunut kenties vielä
somenmaksi turvapaikaksi kuin Kirkku-
linnan. Täällä ei ole, niinkuin Killisen
kertomuksesta kuulisi, ainoastaan yksi ki-
vialilla varustettu kalliontöyräs, vaan
kahden puolel sen lounais-nokkaa juoksee
vuori-harjanteita, jotka yhtyvät ja muo-
dostavat kaaren eli kulman. Seuraus täs-
tä on että harjanteiden ja tuon linnamäen
(käytän tätä nimeä lyhyden vuoksi) välille
on syntynyt kuluikas juopa eli laakso.
Harjut siis ovat ikäänsikin linnamäen
luonnollisena ulkovarustuksena. - Tästä
vuorista oli hyvin vaikea saada mitään
laisia mittoja; se on arviolta noin 150 ä
200 ask. (120 ä 150 met.) pitkä, linnuntietä
koillisesta lounaaseen ja poikittain kenties
vähän kapeampi. Linnamäki on noin 80
jalkaa korkea, eteläpuolelleen harja hiukan

matalampi ja luoteispuoleinen pientä matatia.
 Juovan pohja on erikorkuinen. Sen itäinen
 suu, jota vuoren seinät ympäröivät, on syvempi kuin muu osa; sen kasainen, vahvaa hiemää kasvava pohja on ulkopuolella olevaan suoniitun kasaa, ja on epäilemättä muinoin ollut järvestä vuoren sisälle pistävä lahti, ehkäpä vakamapaikkakin; sitä sanotaan "Haukuvuoren Kartanoksi." Muu osa laakson pohjaa on korkeampi; kun siinä "kartanon" perästä nousee, kohtaa astujataiteis kallioiden päällä iso sammaltunut kivikko, jossa on mielen hämmästyttävää ja isompia kiviä; näyttää niinkuin tässä olisi ollut iso maki, joka nyt on rauvennut ja kasannut. Eteläistä harjaa katkain eräs 3 ä 4 askelin levyinen, mielen korkuinen, pystysuuntainen rotko, joka on kivillä käytetty. Kulmassa, missä harjat yhtyvät on myös matalampi paikka, jonka kautta lähti vuoriliinasta pääsee ulos. Varsinaisena liinamäellä, jonka lounaspuoli on loivempi ja kor-

keampi koillispuolta kolmelta taholta äkkijyrkkä, sekä suhteittain pystykallioiden ympäröimä, nähdään 22 meterin pituinen mää pötkä kiveä kiviäitä. Sen leveys on 2,50 met., korkeus 1,30 met.; kahdessa kohti on 0,60 met. levyinen aukko. — Haukuvuorella on ainakin 3 luolaa. Kaksi on pohjoispuolella, vuoren juurella, joista toinen on ikänsuinen pitkä, joka pistää sisälle vuoreen ja kuuluu olevan pitkä; toinen kahden kallion alauskäytävä. Molempien pohjassa löytyy tuota jo mainittua merisimpukka-maata; yksi Lahtilassa viime kesänä työskentelevä geologi oli pistänyt siihen maaporaus, joka 1 metrin syvyydestä yhä toi muassa samanlaisia maata. Kolmas luola on "Kartanon" eteläpuolella, eräällä ylempänä penkerellä ja on syntynyt kahdesta toisiansa vastaan nojaavasta kalliosta, joiden välissä on ylöspäin suippu katonmuotoinen huone, auki kummastakin päästä; sitä sanotaan "Kellariksi." Luolan (suun) leveys on n. 2,50 met. pituus

ylä 7 mit. ja korkeus 5:n mit. paikoilla.

Kaivaustyöt. Pitkin vallin koko sisäsyjiin kaivattiin 2 à 3 meterin levyisen vyöhykkeen. Nurmen alla tuli vastaan 0,10 à 0,30 mit. vahvuinen kerros tavallisesti vaalearakeista soramaata /putspattia?/, paikottain myös ruskeata multaa. Kaikkialla kaivettiin kalliota saakka; kolmesta eri paikasta löydettiin saaviastain kappaleita, joista muutamat olivat hiurommasta aineesta ja löytyivät kaivoksen luoteispäästä, toiset jotka olivat paaumaista löytyivät kaakkoispäästä ja olivat koristetut pilkkuviivoilla sekä kivi- eli pronssi-kauden kuoppa eli peikäsiraateilla; viimeksi mainitussa paikassa oli myös pöytäkiviä. Hiiltä tavattiin monessa kohden. Kahdesta paikasta, kaakkoispäässä ja keskipaikoilla kaivettiin myös vallin pohjaa puolivälissä levyttävä, niin että ulommat ja suurimmat kivet, joissa näkyi jokin järjestys, jätettiin paikoilleen. Kaakkoispäässä avattiin sitä 3 metrin pituudelle ja löydettiin syvimmät-

lä hiiltä; keskipaikoilla 5 metrin pituudelle, löytämättä muuta kuin pöytäkiviä 2,50 metrin pituudelle kaakkoisimman aukon viirestä. Aukon suussa oli sitä paitsi pöytäkiviä hiiltä ja hiiltä; hiiltä löytyi myös tuon pöytäkivien toisessa päässä, vallin kupussa. Tässä oli siis muinaisina aikoina luultavasti tulta viiriketty. - Tuli läjätettiin entiselleen.

"Kellarin" pohjaa, jossa oli nurmetonta piintymystä, harmaata savea, tarkasteltiin myös paikottain, vaan en löytänyt muuta kuin n. 0,03 mit. pituisen palasen ukonkiveä, joka luultavasti rikkuneen kautta on tullut säräiseksi. Utelias tietämään eikö tämän asunnoksi erinomaisen sopivan luolan läheisyydessä olisi mitään selvempää merkkiä eläimistä, rupesin sen pohjoiseen suun edustalle olevia kiviä tähytämään. Pari askelta vasemmalle, luolasta ulos tullessa huomasin pöytäkiviä nousevan jotenkin tasaisen kiveen, jota korkeimmat kivensyjiät kahdesta eli

Kolme puolelta ympäröivät. Kuu lästä otin pois 0,30 meteriä vahvan ja marjauvareilla pistiin-pastin lävisletyn saunalein, tuli esiin hyvin paljon puunhiiliä. Tuota tuuletta suojassa olevaa kiveä oli siis joskus mailuassa käytetty tulipesänä - muttamin-lain? - Luulen että tarkka tutkiminen luolan koko edustaus maksaisi vaiivan.

Kuvia: Asemapiirros ja poikkileikkaus.

Haukavuori itä-koillisesta, suonihulta katsottuna.

Vain lounaastapain.

Vallitettu rotko.

"Haukavuoren kellari".

Kartta valikavoksesta.

Kirkonlinnan kertomuksessa mainittu kopio Jyväskylän ja Laitilan kylän kartasta näyttää myöskin Haukavuoren aseman.

11. Leppälän Linnavuori Laitilassa.

Pari kolme kivunheittoa Leppälän kylästä länteen eli länsiluoteeseen on Wiinikkalan

maalla eräs matala, 30 à 40 jalan korkeinen, 100 à 200:n askelen laajuinen mäki, nimeltä Linnavuori, jota kolme puolelta ympäröi joutoja ja niittäjä, vaan joka Kaakkoispuolella on yhteydessä sen mäen kanssa millä kylä sijaitsee. Mäen länsipuolella olevan Luonon saunon sanottiin tosin vielä muisti-aikaan, kun Wiinikkala sitä ensin rupesi "pyhittäimään", olleen "vahan vetenä". Kumminkaan se luuli minkään isomman vedon eli kulkuväyläntuolta mäkeä koskaan ympäröimään. Syytä että puheena olevat maat ovat paljon ylempään Uutamalain kylän mailla, jotka silminnähtävällä muinaisina aikoina ovat olleet suuren järven pohjana. Linnavuori (joka ei "vuoren" nimeä ensinkään ansaitse) on kolme puolelta loiva ja ainoastaan koillisryjällä äkkijyrkkä. Samalla puolella on penzer ja kolme askelen levyinen rotko, joka näkyy olleen vallitettu. Sen loivemmillä puolilla kiertää kehässä kaikkamaton itonaisista kivistä ja isoista (maaperäisten?) kivien väliin

tehty valli, joka tavallisesti on 2 ä 3 met. u-
 via ja korkeutaan 1 meteri korkaa. Yhdessä
 kohden, missä valli tekee mutkan, ei ole useam-
 pia kiviä pinnatusten vaan ainoastaan yk-
 si 0,50 met.:n levyinen pivi, johon toisia
 kiviä päällitysten on ladottu. Tällainen ohut
 ja hataria valli ei voi olla vankkaa, vaan
 lieuu lasten työtä myöhempimiltä ajoilta.
 Toisessa paikassa eteläpuolella on alkuperäi-
 nen valli hajonnut 6 met.:n levyiseksi. - E-
 räs 70:n vuoden ikäinen Torppari Taklin ker-
 toi hänen muorundessaan, noin 60 vuotta ta-
 kaperin, vallin sisässä olleen noin 2 kyyä-
 pään avaruisia ladotuilla kivillä piiritet-
 tyjä syvennyksiä, jotka sisälle eli vuorelle
 päin olivat avonaisia. Tällaisia oli hän ja
 myös Wiivikkalan isäntä 20 v. takaperin/näh-
 nyt ainakin 2 eli 3; nyt ne olivat jokokä-
 nitetyt taikka kivillä täytetyt. Yhdessä
 paikassa, jossa valli lounaispuolisen mut-
 kan lähellä on vähän ulospäin pullistunut
 eli kaarsaa, oli hän vielä näkevinään kaa-

maa tämmöisestä syvennyksestä. Hän arveli
 tämän mäen olevan "pyhitettyä kylää" var-
 ten, eikä länsipuolella olevia asunattomia
 metsämaita varten. - Koko kiviainan pii-
 ritämä ala on 57 met. luoteisesta kaakltoon
 ja 40 met. vallin lounaisesta kulmasta mä-
 en koilliseen syjään.

Kaivaukset. Vallin keskipaikoilla lou-
 vaisen mutkan sisäpuolella kaivatiin noin
 13 metrin pituiseen ja 3 met.:n levyiseen vyy-
 hykseen. Nurmimullan alta tuli vastaan
 ruskeaa, joksunkin hihoa hiitasoraa ja lä-
 hellä valla vähän hiiltä. Samoilla pai-
 koilla tehtiin vallin 5,50 met.:n levyiseen au-
 kou, ja lutkin sen pohjaa, vaan en ommista-
 nut tästäkään muuta löytämään kuin vä-
 hän hiiltä sisäpuolimaisista kiviä väli-
 tä. - Vielä tehtiin toisunkin 3 met.:n levyi-
 sen vallikaivoksen mäen eteläpuolella, missä
 valli on levein, löytämään mitään ja saa-
 matta muuta selkoa vallin rakennuksesta,
 kuin että itse perustuskivet hassa näkyi-

vät olevan lasketut 5:n met. leveydelle. Malmuissa paikoissa läjättiin vahi eutikulleen.

Kuvia: Asemapiirros.

Halli suurimmassa muodossa

Siunaavuori itäkartta (kaiivoksista)

Kopio Seppälän kylän kartasta,

tehtyjt Joh. Mag. Gottskalk,

v. 1783.

12. Kauttuan Siunaavuori Eurassa.

Erään luvajoen eteläpuolella Pyhäjärvestä lähtevän kapean laaksan, kenties muinaisen jouvuoman varrella, löytyy n. 1/2 v. virstaa Kauttuan pautamukista louhaa. Sen puoleksi maalla n. 100 askelen avareiden ja 75 ä 200 jalan korkeinen Siunaavuori, joka kaimisissa, kaakossa ja lounaassa vastaa kapeihin laaksoihin, vaan luoteisosa on yhteydessä toiseen mäen kanssa. Mäen koillispuolelta, joka loppuu jyrkkään kallioseinään on hiukan korkeampi kuin lounaspuolelta loivaan viettävä kivinen ylätasanko.

Kaiivatuon ja verrattain hyvin säilynyt valli, joka on 2 ä 3,50 met. leveä, ulkopuolelta 1,20 ä 1,80 ja sisäpuolelta 1 met. korkea, kiertää harjan loivimmalla puolella. Vallin keskellä on vähäinen aukko ja sen vieressä iso ja korkea 3 met:n vakoinen kivi. Koska suurin osa mäkeä oli mitäkin jimmassa koidossa, liekojen ja risujen peitossa, perkkautui valliin ulkopuolelta noin 1 1/2 met:n ja sisäpuolelta 5 met:n levyisen pastan. Ulkopuolelta tuli silloin näkyviin pivi isoja kuormakaisia kiviä, jotka kaakkoispäässä olivat tiheämmässä, vaan luoteispuolelta hajallaan.

Kaiivaustyöt. Vallin ulkopuolelta kaivettiin maata aukon kohdalla 5 met:n pituudella, 1,50 met:n leveydelle mitään löytämättä. — Vahi purettiin 8 met:n pituudella isosta kivistä pohjoiseen. Saman kiven vieressä olevan 2:n met:n levyisen aukon pohjaa tutkiessa huomasi perustuksen kiviä siihenkin lasketun ja valliin siis ol-

leen katkeamattoman, vaikka myöhemmin tul-
leen pikotuksi. Siitä eteenpäin (pohjoiseen)
oli vallin perustuksena eräs pitkä lähes tuutin
korkeinen kallionpänkä, jonka päällä kiviä
oli ladottu ainoastaan 0,50 metrin korkeu-
delle. Kivien välissä oli vahvasti muttaa
ja niiden alta löytyi hiiltä. Vallin sisä-
puolelle tehtiin noin 5 metrin levyinen ja 17 metrin
pituinen kaivos. Melkein joka paikassa
tuli vastaan 0,15 ä 0,45 metrin vahvuinen rus-
kea, hieno multakerros ("pavaksi rauun-
nutta hyperiittia"?) kyllään toisistaan ma-
kasi kappale samalaisesta / pii'ämisestä? / sa-
vipyörästä, joita on löytty Harolan Linnakuo-
dosta Kokemäellä, makasi saviastian kapp-
palaita (muutamia koristettuja kolmessa aat-
toviivalla), rautanauha, laturkainu rautapa-
lauen ja palasia puoleksi sulatettua rau-
tamalua. Erään ison kuusen takana kai-
voksen eteläpäässä oli pukeassa mullassa n.
0,15 ä 0,30 met. avara läjä hyvin hienoa,
poltettua lunsoraa ja harmaaa näköistä

maata; samassa paikassa myös yksi sa-
viastian kappale sekä rautakuona - tonkki.
Hiiltä löytyi monessa paikoin; yksi kii-
lisuoni melkein kaivoksen keskellä oli noin
0,60 metrin pituinen.

Valli läjättiin entisellensä ja kaivoksen
kulmat sen sisäpuolella merkittiin kivi-
paaluilla.

Kuvia: Asemapiirros.

Vallin eteläinen kulma ulkoapäin.

Kartta kaivoksesta.

Kopio kantuvan Ruukin ja ky-
län kartasta tehty Stof Skört
1696 ja "yhteenöstänyt" Thow. Wibren,
n. 1775.

13. Linnamäki Harjunsuossa Kokemäellä.

Forepynn puthollin kohdalla pistää koke-
mäen joita pohjoiseen pitkä ääpä, joka noin
3 virstan päässä haaraantuu kahteen puoleen
erästä virstan levyistä ja useamman virstan
pituisista saarekista. Wariinkin länsiossa

(ja länsihaara) tätä aapaa on vielä vetelänä suona, nimeltä Harjunsuo. Vähä matkaa mainitulla saarekella olevasta Kuusiston torpas-^{päässä saunasta pieni 100 askelien} ta länteen on suossa, n. 100 askelien pituinen mäki nimeltä Linnamäki. Se on aivan matala (n. 20 jalkaa korkea) ja mgykevä, joka puolelta yhtä karteoa mäki juha Hyvälän ja Kustaa Hyvälän maiden rajana. Kaakkoispäässä lähellä raja-aitaa, käy mäen poikki haja-
mainen kivijous, jonka muinaisesta merkityksestä ei voi mitään varmuudella päätellä. Luoteispäässä näkyy muutamia syöruunyk-
siä, jotka myöskin yhtä hyvin voivat olla luontaisia, kuin käsivä tehtyjä. Linnamäeltä, joka mainittiin olevan 4 viertaa pois saunasta, näkee yli koko Harjunsuon aina Kokemäen kartanoon ja kirkolle saakka. Lusinööri Mandellöf'in viime kesäkuun mittauksen mukaan on Harjunsuo 40 jalkaa, 1 tuumaa ja 4 viivaa ylempänä veden pintaa joissa.

Kuvia: Asemapiirros ja muotokuva idästä päin.

14. Harolan Linnatuoto Kokemäellä.

Tämä Huivon koskessa, Harolan ja Huivon kylien välillä oleva saari on ennen ollut Pappilan maata, vaan on isossa jaossa tullut vaihdetuksi Harolan kylän Fessulle, ^{syys-}tä ettei tällä talolla ennen muuta panta-
maata ollut. Saari on noin 175 ask. pitkä, 125 ask. leveä, 15 ja 25 jalkaa korkea ja epä-säännöllisesti nelikulmainen; sen rantasyrjät ovat melkein pystysuorat, paitsi luoteivarualla, jossa näkyy vähäinen notko ja sen poikki käypä 3 met. leveä kivijous, (kivien väli) nähtävästi siihen laskeutu. Luodossa oli ennen kasvanut ruohometsää, mutta nykyinen isännän isä oli kaatanut puut ja polttanut ne kaskiksi; sen jälkeen oli koivumetsää ruohometsaan, jota nykyin kasvaa saaren ääripäillä; sen keskikohta on ihän tasainen ja puutoin. Maan päällä nähtäviä muinaisjäännöksiä on eräs nurmettaut, aivan matala kivipoukkio pohjaosuokalla, 9 ja 11

mit. ristiinsä; tukena vierimistä vastaan näkyy tässä itse ahteen pintaan 1,50 metrin verran alempana rauniota lasketun isoja kuormakiviä. Toinen samantyyppinen mutta paljon epäselvempi löytyy saaren itäsyrtävää kiinaladon takana; molemmat roukkiot olivat tiheään pensaston peitossa.

Kaivaukset. Teseen talosta siun rantaisuu kirkkäänkärsijän myöhemmän panta-aiaman muotoa, joka ainakin 5 v. takaperin oli löytetty raunaita Linnaluodon länsikulmalla, paikasta, johon maata Tormästä oli viiri nyl. Sen johdosta päätettiin kaivattaa Tormän laitaan tästä paikasta ja tehtiin 5 metrin pituinen 2,80 metrin levyinen kaivoksen rantaan pitkin. Lähinnä turpeen alla oli 0,30 metrin vahvuinen kerros mustaa multaa ja sen alla pittelemätöntä ruskeaa soraa. Hiistä ja luuta ei löytynyt. Seuraavat kaivaukset olivat jokseenkin hajallaan maassa: isompia osia peillä varustetuista

savipyöristä, muutamia pöytäkiviä, toiset pöytäkivittomia, noin 0,12 metrin pituisissa, (yhteisen pyörään kuuluvat osat vieritysten); saviastian kappaleita, joista yksi on varustettu pienillä painetuilla kehäsiirakkeilla; joukko pöytäkiviä savipalasia; joukko pieniä elukien savikoteloita (pöytäkiviä?; kenties helminä käytetyt); hevosen hampaita; pieni vaalikka, tullessa ollut lasipalautus; liuskaruita ukonkivistä; pieni rantapalautus kenties metsästä ja rantamalmi- eli kuonakappaleita. — Muistaksi merkiksi kaivoksen kulmia kivi- ja puilla.

Saaren pohjoispuolella olevaa roukkiota kaivattiin suurimman osan eli 8 metrin pituudelle; leveydeltä ei ole joka paikassa sama, syystä että ahteen syrtävien kaivoksen pohjoispuolella on kaareva; suurin leveys on 6,50 metrin. Kivet roukkiossa olivat enimmäkseen ilman järjestyksiä; ainastaan 3 (1 metrin pituisia) kiveä olivat itä-

Kuon kaarevassa rivissä. Maasta kivien al-
la löytyi seuraavat hajallaan olevat esineet:
iso joukko rautamalua eli kuona kappali-
ta; omittuinen ympyräisessä kuosissa eli juti-
mussa ollut, poltetta savi- ja rautakuona-
kappale; joukko palasia saviastioista; rauta-
levy (osa jostain isonmuosta kalusta). Parun-
mia kaivokseen itäisestä kulmasta löytyi
rautasocki samaa muotoa kuin eräs Niin-
län kaluistosta löytyy / vrt. J. R. Aspe-
lin. Muinaisjäämiöksiä IV kuva 1423. / kap-
pale siraa ja palasia savipyörästä, sa-
maa laatua kuin edellisessä kaivoksessa
löytyy; kaikki kolme olivat lähellä toi-
siaan. Paikottain oli vähän hiiltä, poltet-
tua luuta tuskin nimiksi / joku pieni,
epäselvä mureus. Muutamia kappaleita
polttamatonta luuta löytyi keskipaikoille
turpeen alla. - Raunio läjättiin entisek-
seen ja merkittiin kuluissa kivipaaluilla.

Kuonia: Numapiirros ja paikkikartta.
Linnaluoto idästäpäin.

Karttoja kaivauksista.

15. Hiikkasaari Tyrväällä.

Kokemäenjoen niikassa, Liikoveren lousuas-
sa on Kaunkolan ja Tyrvään kylien välissä
piäs matala luoto nimeä Hiikkasaari.
Kahden puolen on ennen ollut Kuvia koskia,
joita ^{kyymenmä} muutama vuosi takaperin on per-
kattu. Saari lienee alkuaan ollut jii-
menpi, naan on kosken perkkauksen kaut-
ta saanut mukoisia lisiä. Niinpä nähdään
länsi-, pohjois- ja kaakkoispuolella suuria
kivi- ja maakasoja, naan niiden sisäpuo-
lella, varsinkin pohjoispuolella nähdään al-
kuperaisuus saaren jyrkempi nousu. Se on
nykyisessä muodossaan n. 300 ask. F-L, 225
ask. P-b. ja tuskin 15 jatkava korkeus. Alku-
peräinen saaren kummaus kiertää lähes
400 askelen pituinen katkeamaton valli,
joka luoteispuolella muodostaa terävän keu-
ren ja loivimmalla eteläpuolella on aukko, Kaa-

ren perässä, kahden puolen erästä pyöty-/ra-
ja-?) aitaan on valli korkeus: 1 à 1,50 met. si-
säpuolelta ja miekkuokorkuinen ulkopuolelta;
leveys 3 meteriä. Vallin kerrottiin syntyneen
sitteä että tämm, ennen varsinaista perkkau-
työtä, aivan aivan takaa oli kiviä koskista
lykätty. Suutys kuului luonnolliselta; saadok-
seui nähdä olisiko tässä kumminkin joku
vanhempi valli ollut perustuksena, ja löytyi-
siko siitä sattumasta jotakin vanhempaa
tavaraa, päättiä tutkia maata lapiolla ja
kangella.

Kaivaukset. Mainittu aidan vieressä
tehtiin valliin sisäpuolelle 6,30 met. pitkä ja 3,30
à 2,30 met. leveän kaivoksen ja aunoja sa-
moilla paikoilla purkaa itse valliakin, joka
oli täytetty kivillä ja peitetty mullalla ja
hiealla. Wallissa ei mitään säännöllistä ra-
kennustapaa voinut huomata, eikä muinais-
kalujakaan löytynyt muutenkin yksi rauta-
levy, kuutilo-/ukon-/ kivihiuskoja, 3 tiilipa-
lasta, ja vähän pajan kuonaa, sekä pieni,

ympyräinen ja hiottu kivi-palaneu (siera?) val-
tiin sisäsyrtästä ja 0,40 à 0,60 met:n syvy-
ydestä sen puolesta.

Kuvia: Asemapiirros.

Huikhasaari Länestapain.

Kartta kaivauksista.

16. Orimäen kivi-aita Tyrnäväällä.

Tämä mäki on Haukolan kylän Saukon
maassa "moisiossa" / syrjäpuolella, tuskin 1 ven-
virstaa kylästä luoteeseen. Se on vähäläntä
pyörähtävä ja sileä mäki; joku kivi siellä
täällä, puita länsipuolella, puitoja ympäril-
lä. Täällä käy melkein koko mää ylä, idästä
länteen, 160 akeleita pituinen, 1,20 met:n
leveyden, 1,30 met:n korkeuden, hyvin tassi-
sesti tehty, saumaltunut kivi-aita. Se ei
kierrä, kuten Liunanmäessä tavallisesti, huk-
kulan loivemmalla puolella, vaan on suoraa ja
käy mää keskikohdella harjau ylä. Tästä
syystä ei voi lukea Orimäkeä liunojen jouk-

koon, vaan on tuo valli kenties pidettävä jor-
nakuna raja-aitana, taikka rakennettuna muu-
ta taloudellista tarkoitusta varten. - Kuitenkaan
ei se liene kaikkea muinaistieteellistä arvoa
vailla. Ainakin kerrotaan että se on jättiläis-
ten ajoista saakka ollut siinä ja että joutui-
tä, kiviä takkiinsa helmoissa kantaneet, oi-
vat "suurukseksi asti" /aamupuhdella/ sen ra-
kentaneet. - Laukon talo mainitaan olevan
vaahin pitäjässä.

17. Linnavuori Pentin maalla Karkussa.

Pentin talo on eteläpuolella Kulovettä mi-
nellä vastapäätä Kojalan kylää Salon saa-
rella ja on samoin kylän alueeseen kuuluva.
Talosta tuskin $\frac{1}{2}$ viirtaa itäänpäin kohoaa
jelloista /jotka luullakseni ovat ainakin 20 jal-
kaa ylempänä järven pintaa/ sivettä, metsäin
vuorentöyräs, jonka eteläpuoli on loivaa
nouseva ja penkereinen, ja pohjoispuoli jyr-
kempi, ehkä ei sielläkään täydellisesti py-
tysuoraa kallion seinää ole. Se ympäröineen

vuori, joka maamittari-karttaan on merkitty,
tarkoittaa maan korkeinta kohtaa, varsinais-
ta linnavuorta. Tämän laella, joka on noin
150 jalan korkeinen ja, samoin kuin Kirkun-
linna Laitilassa, keskeltä matkolla, muodos-
taneen tasaisen, lounaasepäin karteasen yri-
kan, jota länsi- ja pohjoispuolella 2,50 à 5
metrin korkeiset kalliot ympäröivät. Kaak-
koiskulmalla on erikseen seisova, yhtä kor-
kea Kallion-tägräs, jota kaksi kivivallia yh-
distää länsi- ja pohjoispuolella oleviin
kallioihin. Vuori on valkeista mitaten poh-
jois- ja länsi-syrjiin 75 à 60 met. puitiinsa;
pikau suurin pituus ja leveys on 45 ja 30
met. Lounaansuolinen valli on ulospäin
kaareva, n. 25 met. pitkä, 3 met. leveä ja 1 met.
korkea. Se oli ennen ollut korkeampi ja kat-
keamaton, mutta talon torppari oli sen joku
vuosi takaperin muutamista paikoin hajot-
tanut, että elukat pääsisivät vuoreen pihkaan,
jossa kasvaa vähän ruohoja ja marjauvaria.
Etelänsuolinen valli on sisäänpäin kaareva, 16

mit. pitkä ja matalampi kuin edellinen; tässä
nähdään noin 3 met. levyinen aukko. — Yksi
omituisuus, jonka kautta tämä liina eroaa
muista ylläkerrotuista on se, että pihaa kesto-
le erikokoisista, ensimmäiseen miheen kaunet-
tavista, vaan myöskin 1,50 met. vahvuimista ki-
vistä on ladottu nelikulmaisia, suunnikkaan-
muotoisia tarkoja, joiden pituusmitat vaih-
televat 3 ja 9 meterin välillä. Kivet ovat paikoi-
tain yksitellen pivissä, toisiin paikkoihin useam-
pia vieritysten. Kun kylän lasten avulla oli
saanut pihaa perkatuksi pisinä, katajis-
ta, lehdistä ja maunyn vesoista, selveni täs-
sä ainakin 3 eli 4 tarkaa keskellä pihaa ja
2 länsipuolella olevia kallioiden kolkissa.

Kaivoilla ihmisillä, sanottiin, oli ollut
"paljon kertomuksia" Linnavuoresta: "että mi-
ten siinä paossa oltiin"; vaan niistä en saa-
nut sen enempää tietoa.

Kaivaustyöt. Pitkin koko lounaispuolis-
ta vattia ja sen sisäpuolella kaivattiin maata
2,50 met:n leveydelle, vaan en löytänyt mitään.

Maa täällä sisälsi ensimmäiseen puoleen
ruskeaa, hiinoa multaa (brun okra!) ja kiviä.
Toiseen vattiin sisäsyryjä pitkin lestin 10 met.
pitkään ja lähes 2 met. leveään kaivokseen
(Touj-kt.), jonka eteläpäästä kaivattiin 12
met:n pituisen ja 1 met:n levyisen, länttä-
kolkki, itäisimmään tarhau keskikohdan kas-
ta käyvään juovan, löytämättä täälläkään
muuta kuin vähän hiiltä ja erään viitsen
muotoisen, hiomattoman kivilohkelman, jos-
sa näkyy jotain raspaamisen jälkiä; muu-
ten oli näissä kaivoksissa ainoastaan so-
samaata. Työtä huonolla muenstyksellä tut-
kiin erään tarhau koko pohjaalaa, sen jo-
ka on lähinnä mainittu juovan länsipää-
tä.

Kuvia: Asemapiirros ja läpi-
leikkaus.
Linnavuori ja Pentin talo lännestäpäin.
Kartta kaivoksista (Linnavuori iso-
masta muodossa.)

Kopio Pentin maan kartasta, tehty
v. 1780 Jean Simon.

18. Arasalo ja Taloseliina Skatisissa.

Kyröjärven itäisellä rannalla olevaa Isou Røyhiön kylän edustalla on n. s. Talon-saari; tämän lounaispuolella on kaksi pienempää muinaista luotoa Arasalo ja Taloseliina, jotka nyt tavallisesti, ainakin kovan veden aikana ovat Talon kanssa yhtenä maana; muinainen salmi on nyt kapraan lahtena nimeltä Arasalon väli ja sen luotoja väliin suu on Liinan salmi.

Taloseliina on saanut tämän nimen, syystä että se ennen on kuulunut Taloseliin maahan Isou Røyhiön kylässä. Isou ja-ou aikana, noin 40 vuotta takaperin, oli se tullut kuulumaan Hakulaan; Talonin si talon hävitetty ja siirretty eräseen torppa-paikkaan 5 neljännestä kylästä itään päin, jossa se nyt on, vaikka vielä samaan kylään kuuluvana. 12 vuotta takaperin osti Ylioja Hakulan maan, jonka vuoksi Taloseliinakin nyt kuuluu Yliojaan.

Se on Liinasalmen luoteispuolella, n. 100 ask. ristiinsä, n. 50 ä 75 jalkaa korkeaa, ympyräinen ja muutamain askelen levyisen pietakamoksen kautta yhteydessä Talon kanssa. Keskikordana on vähän kunkkulan ja sen koillis- ja lounaspuolella epäseltävää kivirinttaa; muuta vallin-jäännöstä ei ole. Taloseliina on tiheän metsän eli pensaston vallassa.

Arasalo on pitkä länteen ja etelään joutautuva saari, jossa on 2 eli 3 erityistä vuoren-nytyrää, joista luoteisiin tulee Liinasalmen kohdalle ja on korkein. Tämä yllämainitun kylän Wakä-Litun maalla oleva vuori on lailla noin 70 ä 100 ask. pitkä ja 50 leveä sekä 200 jalaa paikalle korkeaa. Se on päällepäältä vainoastaan loivemmalla kaakkoispuolella, ja erästä rotosta länsipuolella, josta alempana kissä, jossa maan kannaalla puolisympyräisessä karessa kiertää viimeinen, pieni kivinen jäännös hajotetusta vallista. Sen katkaisu lounais-

puolella eräs noin 20 ask:n levyinen ontalo, jonka 4 met:n syövytyksellä olevalla pohjalla, kallion peukerella, se (valli) taas jatkuu. Tässä ei kumminkaan näy muuta kuin isoja kiviä rivissä. Länsipuolella, joka tulee Linnasalmelle päin on yhtä matalalla peukerella isoja kiviä rivissä. Tästä peukeresta johtaa alas saaren rannalle korkeiden kallionseinien ja isojen laskettujen kivien välinen, pitkä ja kapea sekä jokseenkin jyrkkä porttikäytävä. Lounaspuolelta käy vielä alemmassa peukerella isoista kivistä tehty vallin tapainen kiviinrinne. Vuoren päällä nähdään kahdessa paikassa kivistä ladottuja tarhoja, samantapaisia kuin ne jotka löytyvät Penttilinnavuorossa Karkussa, vaan pienempiä, 2 ja 3 met. syrjästä mitaten. Kaksi tällaista näkyi kaakkoispuolisella vallin vieressä, sisäpuolella. Selvin niistä oli eräs vallin ja kahden kallion välinen, nelikulmainen kocka jonka neljännenkäs, oli oikeasta puolelta

suora kiviinrinne rajoitui (kuvattu). - Ylempänä vuoren keskellä nähdään kaksi pinnakkaita kiviinrinneä.

Kaivaustyöt. Kun äikeen mainittua kallion ja vallin väliseen tarhaan pohjaa tutkittiin löytyi siinäkin kulmassa, vallin vieressä kokous nyrkin ja kämmenen kokoisia kiviä, joiden päällä oli paljon hiiliä. Muutamaan askeloon päässä tästä oli 0,15 met. maapinnasta laakakivien päällä toinen tuhka- ja hiilikokous, jonka vierestä löytyi huonosti tehty, ainoastaan terästä hiottu tasataltta vanhaan karmasta kivistä sekä liuskare ukonkiveä. Koko kaivos vallin vieressä oli 7,80 met. pitkä ja 4 m. leveä. Vuoren päällä olevasta tarhasta kaivatiin kaakkoisilmou osan. Täälläkin tapasin ison kulkukivien vieressä vahvan hiili- ja tuhkaläjäjän sekä kaksi liuskaa kirkasta ukonkiveä. Tämä kaivos oli 6 m. pitkä ja 2 m. leveä.

Kuvia: Asemapiirros Talosenliivaista ja Arasalasta.
 Lauat saaret luonaastapäin, Tup-
 pilukuden saareta katsottuna.
 Arasalon porttikäytävä /länsipuolella/
 Vallin ja Kalliaisen välinen asumus
 Arasalossa.

Kartta kaivauksista.

19. Siurun Siunaavuori Pirkkalassa.

Siurun kosken yläpuolella, jokisen veden i-
 täraamalla nousee 200 ä 300 jalaa korkeimm.
 Siunaavuori, jonka jyrkät vierteet ja päät-
 lyistä ovat sahoan metsän vallassa. Koillis-
 puolella on alempaa metsämaata ja paikka,
 jota sanotaan Totaniitukse; luoteispuolella
 jokisenvuosi, eteläpuolella yläkõnõtkko eli
 mäenkurteku, jonka kautta Siunaavuori on yk-
 leydessä toisen Siivakkaavuori-nimisen mäen
 kanssa, (päässä on Siivakkaavakka ja Siiv-
 kaulahti). Siunaavuori on äkkijyrkkä muut-
 ta paitsi viimeksi mainitulla puolella, kum-
 minkin vaiualla päälle päästänä koillis- ja

luonaivpuolilta, syystä ettei täällä, niin-
 kuin järvellepäin, ole suoria kallionsiiniä,
 vaan maata ja kiviä. Vuoren järvenpuo-
 lisen osa, jolta on kaunis näkö-ala jo-
 kisenveden yli /kunnattu/ on korkein ja suo-
 dostaa noin 140 askelen pituiseen ja 60 asken
 levyiseen laiin, jonka maanpuolisesta, a-
 lemmasta ylätasangosta eroittaa noin 4
 met.:n korkeiset kallion siinat. Täällä
 Kallionajan molemmista päistä lähtee irta-
 naisista kivistä tehdyt, 2,50 ä 4 met. levyi-
 set, korkeintaan 1,20 met.:n korkeiset val-
 lit kiirtämään kunnaita, ja ovat vuoren
 itäisimmällä nokalla ennen Kentien yhty-
 mistä; nyt siellä n. 20 askelta vallin päis-
 tä, näkyy ainoastaan iso kuluakivi /"is-
 tuinkivi"/. - Tästä kivistä noin 50 ask. lou-
 maasen on valissa 1/2 met. levyinen aukko,
 jota sanotaan "pirun-pihan-portiksi" /"ajo-
 portti"/. Siitä vähän matkaa länteen on
 toinen aukko, johon laaksosta tuleva joki-
 ku ja käsipuut johtavat. Edellisen portin

rakennustavassa ansaitsee huomiota että val-
tiinpää portin oikealla puolella (sisään tulle-
sa) on hyvin leveä (6 met.) ja että vasem-
manpuoleinen vakiinpää tekee jyrkän kiero-
ksen sisäänpäin. (Port. Mannerentienaa Wa-
rajassa). — Täällä portkon penkerellä, jär-
ven puolella, löytyy muutamia isoja kiviä
rivissä ja muutenkin näkyy täällä paikoit-
tain epäselvää kiviärintua. Vallin-sisäi-
nen lasanko on täytetty isoilla kivillä,
jotka paikottain muodostavat riviä ja kul-
mia, mutta kun täällä joka paikka on vah-
van saunaleinän ytimessä, ei ole erityisesti
perkkaukselta mahdollista nähdä, ovatko
nuot kiviäryhmät kasiin tehtyjä tarkkoja,
vaiko luonnollista louhikkoa. — Länsi-
viertellä seisoo pystyssä iso kallio, n. s.
"Saarnatuoli, jonka arvettiin viime aikoi-
na ruvenneen kallistumaan.

Kaivauksia suoritettiin (13 heinäk. 1882, miehiä
ja lapsia) portin kohdalla, vallin sisäpuo-
lella. Siunpihanportissa kaivettiin itse por-

tiin pohja ja siitä kallioustejiä myöten ma-
ta sisällepäin 12 met. w pituudelle ja 3 a 6
met. w leveydelle mitään löytämättä. Maala-
ji oli harmaata pitelämäkötä kivisora-
toisen aikoina luona tehtiin 13 met. pituinen
ja 2 a 3 met. leveyinen kaivos yhtä huo-
nolla menestyksellä; maa sisälsi punaista
puckeata multaa. — Kun muualla vuorosta
saunalla lapiolla pistettiin maahan koh-
tasi monessa paikassa oitis saunasten
alla, eli murussa, hiemo hiili-kerros,
kenties on Linnavuorella joskus kulo-
vatka käynyt.

Kuvia: Saarnatuoli.

Linnavuori pohjaisesta (Muhasaarulta)
Linnavuoren saarnatuoli
Näköala Linnavuorelta pohjai-
seen päin, Jokinvedelle.
Kartta kaivoksista.

20. Aitauk Kuljun mäellä Lempäälässä.

Kuljun kartanon vieressä on pieni, matala ja sileä kallion töyräs, jonka mykkävällä kannelalla on vähäinen 13 ja 18,20 met. avara, soikea aitauk yhdellä 2,50 met:n leveyisellä portilla. Se juoksee yhdellä kivirivillä isojen liikkumattomien kivien välissä; ainostaan yhdessä paikassa itäpuolella on useampia kiviä ladottu viivitysten. Korkeudella on useampia kiviä asetettu päälitysten, jonka vuoksi aita ylimalkaan on hyvin katara; sen vahvuus on tavallisesti 0,50 met. korkeus 1 met. Suotis- ja ulkopuolella on joitakuita isoja kuormakiviä jonoissa. — Tuollainen keikko aitarakennus/port. aitaa Hitttemmäällä Mynämäessä ei voi olla vanhaa; ehkäpä se lasten työtä.

Kuva: Asemapiirros.

21. Kirunlinna Päkänellä.

Noin 1/2 virstaa Kirpun kylästä pohjoiseen / n. 4 virstaa pohjoisempaan Päkänen kirkkoa)

on naseimmalla puolella maantietä pitkälainen Kirun-linna-niminen mäki, jykäläiset saavat sitä tavallisesti prajaksi Linnaksi, esim. "muuttuko Linnaan?" Se on aikoinaan kenties ollut saari, josta etelä- ja länsipuolelta on tullut liikelle maunermaata, koillis- ja pohjoispuolella taas on kohdunut Päkänen-vedestä tullutta lastea. Tiimiksi mainitulla puolella on näet avara niittumaa, jonka läpi virtaa eräs Päkänen ja Kangasalan raja-oja ja joka kuuluu olevan niin matala, ettei se prajon kohoajana jäänyt juurikaan yli. — Puhuna olevan puoren pituudesta on vaikea arvelmita saada selkoa; se on arviolta 400 ask. pitkä kaakosta luoteiseen, n. 150 ask. leveä ja noin 150 à 200 jalkaa korkea (kaakkoispäästä). Se on itä- ja koillispuolelta päälle päästävää; kaakkois- ja lounassyrjät ovat äkkijyrkät. Päällyspinta on hyvin omuttainen ja prako-paikaksi sovelias. Keskihakovalu käy pit-

kin vuorta harjanne, joka koillisia puolel-
 puita vastaan on jyrkkä, noin 30 jalan kor-
 keinen ja lounaispuolella kalteva, kiini
 kalta-pöytä; kaltevuus loppuu johonkin mää-
 rin luoteispäässä. Koko vuoren poikki
 käy kolme pitkää rotkoa, joista ainakin
 kaksi on valitettua. Kaakkoisin rotko on 100
 ask. pitkä. Sen lounaisessa suussa on n. 50
 ask:n levyinen, kallionseinien ympäröimä
 piha; koillinen suu on 5 ask. leveä jam-
 rustettu kivivallilla, joka vieläkin, vaikka
 keskeltä hajotettu on 1,50 met:n korkeinen.
 Tästä vallauksesta johtaa rotku alas vuo-
 relta.

Keskimmäinen rotko on edellisen kanssa
 yhtäsuuntainen ja yhtä pitkä, lounais suus-
 ta 12 ask. leveä, ylempää kapeampi, 10 ja 5
 ask). Samassa lounaisessa suussa käy ko-
 ko rotkou poikki ainakin 1 met:n levyinen
 jouso vähäisiä kiviä ja kiviliuskaruita, joka
 ilmeittää paikaa missä muinainen, nyt hävi-
 tetty valli on käynyt. Siitä joku askel y-

lempänä käy yksi rivi isompia kiviä,
 ja vielä ylempää, rotkou toisessa pääs-
 sä, toinen samantainen poikkittain. Näistä
 kivirivit vallin sisäpuolella keuhit vas-
 taavat tarhoja muissa linnaisissa. - Tääl-
 läkin on korkeat kallionseinät kahden
 puolel; rotkou ylipää kaaraantuu ai-
 nakin meljälle takoue.

Luoteisin rotko, jonka suunta on
 pohjoisessa ja etelässä, lienee jonkunlais-
 ta loivasyrjäistä pihaa, vaasu on niin
 tiheän metsän vallassa ettei siitä voi saa-
 da mitään selkoa, emmekään iso perkkau-
 työ susin tehdään; jota kaikki muutkin
 rotkot vaativat.

Kuvia: Asemapiirros.

Kirunlinna etelätäpäin.

Kaakkoisimman rotkou valli.

Näköala Kirunlinnasta yli Pälkäneveden.

22. Rapolanvuori Lääksmäellä.

Voipaalan kylän takana, eli pohjoispuo-

lulla nousee n. s. Kapolanvuori saannimi-
 sen talon maalla; sen itäpuolella on avaroi-
 ta viljelysmaita, länsipuolella Rautusekka.
 Tämä on myös niitä vuoreluomia, jotka
 ovat varsin sopivia turvapaikoiksi, vaikka
 se suuruutensa ja muotonsa puolesta e-
 roaa suuren kerrotuista. Se on syntynyt
 kahdesta kapeasta, pismakkaaisesta vyöryki-
 vihajusta, jotka sekä pohjois- että etelä-
 päässä yhtyvät. Viimeksi mainitusta yh-
 tymyspaikasta haaraantuu yhä etelään päin
 kaksi lyhyttä harjuunpäätä, joita tavattoman
 iso vallirakenne yhdistää. Harjujen välin
 on sen kautta syntynyt yksi pieni um-
 pilakko eteläpäähän ja toinen iso ja sy-
 vä pohjoispäähän, jota sanotaan Siinanhu-
 daksi. Jos eteläpäätä, missä vallin on teh-
 ty muutaman meterin levyinen aukko, läh-
 detään vuoren harjanteita pitkin astumaan,
 voipi länsipuolelle seurata mukien kat-
 keamatonta nurmettunutta matalaa ja 1½
 mit. levyistä vallinjäänöstä 450:n ask. pi-

tuudelle. Pohjoispäässä tekee se potou i-
 tänpäin, levittää 8 met:n levyiseksi ja
 juoksee samassa paikassa 9 met:n le-
 vyisen kivi- ja sora-kummun yli, jonka
 toinen puolisko vallin sisäpuolella on nä-
 kyvä. Pohjoispuolella on harjuunpäiden vä-
 lissä notkopaikkaa, jossa vallia ei tunneta.
 Itäisellä harjalla, joka tekee jyrkän pot-
 ou, jatkuu valli taas ensin itään päin sit-
 ten etelään, ja päättyy eräällä notkoi-
 kassa isomman laakson kaakkoispuolel-
 la. Sitteen seuraa satamäärä asketta va-
 rustamatonta vuorunyrjää, kunnes tuon ete-
 läisimmän porttikäytävän koillispuolella on
 noin puolen sadan askelisen pituista isoa
 vallirakennusta. Valli tässä on tehty ki-
 vistä ja nurmettunut sekä yli 2 met. kor-
 kuinen. Koko tämän vuoriliinan pituus P-E,
 on 450 ask., suurin leveys n. 200 ja pisin, ete-
 läpäätä, 100 asketta. Sen korkeus mainit-
 tiin insinööri L. J. Lobergin mitauksen
 mukaan olevan 401 jalkaa järven pinnan yli.

Harjalla, isomman umpilaakson itäpuolella löytyy kahdessa ryhmässä pieniä sorakumpuja ja neliskulmaisia kivilatetta. Pohjoisemmassa ryhmässä on kaksi kumpua, toinen (pohjoisin) pienellä aukealla kiviarkulla, 3 ä 3,20 met. pirstiänsä, ja 0,30 met. parkukivien kanssa 0,60 met.) korkea, toinen pitkas sorakumpu, 4,30 met. pirstiänsä, 0,50 met. korkea ja keskellä varustettu pienellä kuopalla. Niiden lähellä on pieni, neliskulmainen ladellua hevosensäkö kokoisista kivistä, 1½ met. syrjältä mitattuna; sen keskellä on vähän isompi kivi. Toisen ladellua samassa ryhmässä on 2,50 ä 3 met. syrjiltään. - Lammun harjantien pohjassa läntempään löytyy sisäpuolisessa pintassa 7 pientä kuoppaa.

Länsipuolisella harjalla nähdään kystihuonon vieressä myös muutamia pieniä mataloita ja nurmettamia kiviakokoluia. - Isomman laakson pohjassa on kaksi syvää hautaa, kenties kellareina eli susi-

hautoina käytetyt. - Rapolavuori on hyvässä siivossa; perhattu ja lakaistu kaikkialla.

Kaivaustyöt. Itä kumpupuolelta, joka liunaa liuteisimmassa kulumassa vallin alta pistää näkyviin, kaivatun kokonaisuudessaan vallin saakka. Se sisälsi 0,50 met:n vakouisen pintakerroksen ruskeata soraa ja pohjempaa, keskipaikoilla kolmi kertaisen kivikerroksen, jonka alta, 1,20 met:n syvyydeltä maan pinnasta löytyi vähän hiiltä kaudesta paikasta ja hotmauksesta, melkein samalta syvyydeltä punaista hiiltä eli multaa. -

Kummut itäisellä harjalla pohjoisessa ryhmässä tutkittiin myös. Pienempi niistä sisälsi tuon 1,20 met:n pituisen arkun ympärillä nurmen alla vähäisen kiviakokoluun ja soraa. Muuta ei löytynyt kuin vähän hiiltä nurmen alla eteläpuolisesta kivien välissä (arkun ulkopuolella). - Toisessa ei ollut kuin kymmentä kiviä

puolisympyräisessä kehässä; muuten pal-
jasta soraa. Täälläkin oli muutama kiili-
kipuu pohjalla 0,60 met. n syvyydellä, vaan
ei mitään muuta.

Palkan kaivaustöitä maksoi Maanviljelijä L.
Carlstedt, jolle nimittämätön henkilö on
jättänyt 100 markkaa semmoista tarkoitusta varten.

Kuvia: Asemapiirros. (Kuvakirja N° 2, lehti 33.)

Rapolavuori kaakkoisesta päin (lehti 32.)

Maakumpuja itäisellä harjulla. (lehti 6.)

Näkö-ala järvelle päin / Lystikuo-
ne ja osa vallista. / (lehti 6.)

Kartta kaivaustöistä.

Kopio Rapolan kylän kartas-
ta teknyt And. Colleen v. 1765.

(Jonas Jordani reov. 1794.)

23. Hyypiönvuori Lauhossa.

Tämä vuori kohoaa keskellä metsämaa-
ta pohjoispuolella Pyhäjärveä, 1 viirran verran
jokivien talosta itään päin. Itä-, etelä-
ja länsipuolella on alankomaita, soita, niit-
tuvia ja korpia; lounaassa lauppi, josta
oja laskee Pyhäjärveen. Se on kenties
yli 300:n jalan korkuinen ja on (varsinkin

Tuuloksen vuorilta) helposti tunnettava pit-
kästä, tasaisesta katon-muotoisesta harjas-
taan. Muoto on jotakin ympyräinen eli soi-
kea ja avaruus lähes 1/2 viirran paikalle
sekä pitkin etä paikkopäin. Tuori jakau-
tuu kahteen osaan erään keskikohdalla,
etelästä pohjoiseen käyvän kallionsyrjään
kautta. Länsipuolisko on korkeata vuori-
maata, jonka eteläpää on jyrkin ja länsi-
ja luoteispuolet loivemmat; itäinen puolis-
ko on tasaista ja kosteata ja metsäistä kor-
pea, joka oppaan puhuen mukaan päät-
tyy jyrkällä viirteellä, jonne on käynyt itäi-
sen puolen äärimmäistä syyriää katsoma-
sa). Koko tämä laajalla vuorella ei
näy valia muuta kuin yhdessä paikassa,
vuoren länsiviirteellä, jossa sitä voi seurata
160 askuta. Se on tavallista kiviäitaa
isoilla perustuskivillä joiden päälle mui-
ta pienempiä on ladattu. Valli on 2 met.
leveä, 0,50 ä 1 met. korkea.

Kuvia: Asemapiirros (Kirja N° 2, sivu 35.)

Hyypiövuori etelästä ja kaakosta
[Kirja N° 2 sivut 7, 9, 16]

24. Laurinkallio Tuuloksessa.

Pyhäjärven ja Suolijärven välillä käy jutilan kylän kohdalla n. 1 ä 2:n verstas levyinen alankomaa, joka muinoin on ollut veden alla vaan nyt suurimmaksi osaksi on viljelysmaana; muutamissa paikoin vielä pämettä. (Ks. kuvakirja N° 2, lehti 16.) Tästä etelästä järvenpohjasta taikka sen kupin kohoa 5 liuna-paikkaa: Laurinkallio, Kylänkallionmäki, Kestempään kallis, Ryömän liuna ja Kitaraventiinna, joista kolme ensimmäistä ovat pakaneuden aikaisia; Ryömänliuna lienee myöhempi (kenties pakaneuden - aikainen muinaisjäänöksen päälle rakennettu); Kitaraventiinna on laaja, viisikymmentä pituinen mäesämaa Suolijärven pohjoisrannalla, jossa ei mitään varustuksia näy. Laurinkallio, Kylänkallionmäki ja eräs kolmas kahdessa osassa ja Isou Tyrmin talon

viressä oleva mäki, jota en tutkiint ovat keikki pivissä Pyhä- ja Suolijärven välissä.

Laurinkallio, jota luultavasti oimituinen muotonsa vuoksi sanotaan "pakaneen radaksi" on noin 400:n askelen pituinen ja 100:n askelen levyinen vuori Pyhäjärven rannassa n. s. "Hakasi-vahkamaa" pohjoispuolella. Korkein kukkula on keskikohdalla; sen päältä on 200 ask. pitkä, 80 ask. leveä ja n. 150 jatkkaa korkeaa, länteenpäin loivempaa, itäisistä päältä ja eteläsyrtästä äkkijyrkkiä; pohjoispuolella on viittäviä kantoita. Länkipäästä pistää ulos jyrkkiä kanta, joka on puolta matalampi kuin kukkula. Sen vieressä (eteläp.) on jutilan kylään kuuluvia taloja. Länkipäässä nähdään kaksi vettä, joista sisimmäinen, alkau kolmesta isosta kivimöhkälästä, käy 35 ask. länteenpäin, vuoren eteläistä syrtää pitkin, siellä tekee polven pohjoiseen ja juoksee kaakossa luoteisia penkereensyrtä pitkin vuoren pohjoispuolelle. Tästä 70:n ask. pitui-

nessa vallissa / kulumasta lukien) on kaksi auk-
koa; toisessa näkyy ikääskuin porttipielik-
si ladduista perustuskiviä, jotka muodoste-
vat pienen polven sisäkäpään (ort. porttia
Maantereulinassa Vanajassa). Kuntien on ko-
ko tämä valli kauttaaltaan hävitetty,
että ainoastaan jono kiventiuskareita ja
kappaleita ilmoittaa paikkan missä se on
käynyt. - Tämän uho- (länsi-) puolella käy
nuorenpoltti, pitkä rotko, jonka koilli-
nen suu on varustettu pienellä, muutamain
ask:n pituisilla ja keskikokoa n. 30 aske-
leen pituisilla vallilla. Rotkon lounais-
puussa kasvaa tiheään puuta ja katarua,
niin ettei erityisellä perkkauksella voi nä-
dä aukko siellä vallia, vai eikö?

Kuvia: Asemapiirros ja oiväiokuva portista.
Laurinkalliolounaastapään (kuvakirja N:2)
lehti 8.
" " idästäpäin, Kyläuhallion
mäntä / lehdet 9 ja 11,
tiestä Toivoniemeen / lehti 15.)
Kopio Juttilaan kylän kartasta.

kehnyt l. J. Salluissa 1797.

25. Kyläuhallionmäki Tuuloksessa.

Tämä mäki on noin 400 asketa äskenkun-
tusta mäntä kaakkoon, pithojen keskellä;
niiden välistä juoksee maantiekuja fut-
tilaan päin. Se on asumaaltaan soikean
muotoinen, 500 ä 600 ask. luoteisesta kaakkon
ja lähes 200 jalk. korkea; molemmissa päis-
sä viertävät sileät kalliot loivaan alas;
koillinen pitkä sivu on äkkijyrkkä; lou-
naisella syrjällä on 70 askelen levyinen, ai-
nakin 200 ask:n pituinen, luoteispäässä ma-
kalampi ja kaakkoospäin nouseva, tassinen
penzer, jonka sekä ylä- että ala-puolella
on jyrkkää vuorensiinaa. Mäen luoteis-
päästä yristää ulos erityinen kallionkie-
li. Käden puoleen lähtä on jäännöksiä
valliista; koillispuolisessa näkyy isoja
perustuskiviä noin 30 askelen pituudella,
lounaspuolinen valli käy erään rotkon pitk-

Ki ja on hyvin epäselvää. Näistä 100 ask:n päi-
koille yleensä löytyy eräällä pohjoiseen koit-
tavalla penkerellä pitkä, epäselvä kivirivi, jo-
ka mahdollisesti myöskin on vallin jäännöstä.
Lounaisen penkeren poikki käy valliin
jätkeinä, 50:n ask. päässä toisistaan, kaksi
matalaa jouoa kiviliuskareita, toinen 30 ask.,
toinen 58 ask. pitkä. [Kiviä näistä on huul-
tavasti käytetty erään uuden aidan raken-
nuksen, joka äskes mainittujen vallien vä-
lissä juoksee vuoren pyriä pitkin; se on
ohkaimm ja hatara ja tiimeä tehty elukoita
varten.] Vallin väliin on ainakin 2 eli
3 pientä kivikasaa. Yksi niistä oli 1 met.
ristiinsä ja siväisi, kun sen hajotin, hiiltä;
toinen, jonka keskellä näkyi kuoppa, oli
3 ä 4 met. ristiinsä.

Kuvia. Asemapiirros.

Kyläkallionmäki lounaastapain / Kuon-
kirja N° 2, lehti 8., Laurinkalliota
/ lehti 10., Koivuisesta / lehti 11., tieltä
Toivaniemen / lehti 13., Kestepään

Kalliotha / lehti 16).
Kopio kartasta / sama kuin Laurinkallion
alla mainittu.)

26. Kestepään kallio Tuuloksessa.

Toivaalan kylän Mettalan maalla, tuskin
1 viistau verran kylästä päin kokoa löytyy
metsän rajassa n. 150 jalaa korkeinen mäki,
jota sanotaan Kestepään kallioksi ja myös
Suinamäeksi. Sitä ympäröi pellot pohjois-
ja länsipuolella; itäpuolella on kapea laak-
so, eteläpäässä on kaunas, jonka kautta
se on yhteydessä Toisen mäen kanssa; kan-
naksen poikki käy metsätiä; eteläpää
on loivin, muut puolet jyrkät. Mäen 150
ask:n pituinen ja 100:n ask. levyinen vu-
ren pohjois- ja itäpyriä kiertää kaa-
ressa 40 ä 20 askeleen vakoinen kallio-
harja, joka pohjoispäässä on korkein
(noin 5 met. sisäpuolelta), eteläpäin loive-
nee ja kaaren siväpuolelle muodostaa ylä-
tasangon eli pihon. Pihasta johtaa idänpuo-

liimaista kalliota pitkin rotko ulos eteläiselle vierteelle. Luultavasti on muinoin valli kiittänyt koko lounaissyrjään ympäröinyt sitä on jäljellä ainoastaan 70:n ask:n pituinen, tasannut ja matala kiviharja, jossa rotkon kohdalla on 2,50 met:n levyinen portti aukko. Länsipuolella valliin ylää leveämpi portin kohdalla 5 ä 6 met:n levyiseksi. - Pihassa näkyy muutamia isoja kallionkuoppia, vaakaan ei mitään ladattua kivitarkkoja. - Kestepään kalliolta on avara näköalatekseen Tuuloksen kirkolle, Pyhäjärvelle ja Uggijönvuorelle saakka.

Kuvia: Asemapiirros

Kestepään kallis Toivaalan kylästä

[Kuvakirja N:o 2, lehti 17.]

Näköala Kestepään kalliolta [lehti 16.]

27. Aulangonlinna Hämeselän maaseurakunnassa.

Koin 3 virettä Hämeselän kaupungista pohjoiseen on Aulangon vuori, jolla Paroni

Standerthöld on tettänyt suuria kaunistustöitä, muun muassa kokonaisen laulun nuoren laulle. Tästä on itäiseen haaruksena varsinainen Aulangonlinnan kukkula, joka äkkijyrkkänä syöksyy koillispuolella olevaan Aulangon järveen. Luoteis- ja länsipuolella on pitkä, loivaa viittävä kallis- ja metsämaata; kaakkoispuolella on jyrkänlaista metsämaata. Tuoren korkeus 150 ä 200 jalkaa; mykävän huipun laajuus 100 ä 150 ask. Loivemilla puolilla kiittää puolipyöreässä, noin 100:n ask:n pituisen kaareissa osaksi ylideu ja pensaiden peitossa oleva nurmettunut kivivalli, joka paikoin on pahoin hävitetty, toisin paikoin vielä 1 met:n korkeinen, sekä 5 ä 7 met leveä. Sitä katkaisee pari kolme aukkoa. Tuoren päällä on ajotie ja paljon muitatehtyjä polkuja sekä 2 tystihuonetta, joista Hämeselänalaiset käyvät katsomassa yvää ja synkkää Aulangonjärveä ja kaunista näköalaa Hattulaanjämiin.

Kuvia: Asemapiirros.

Aulangoulinna ja järvi luoteisesta
päin, sekä näköala vuorelta kat-
tulaan päin (Kuvakirja N° 2, lehti 13.)

Kopio Hämeenlinnan Kaupungin Kar-
tasta "N° 2"; teknyt J. F. Heurlins v. 1876.

28. Teuholan Linnamäki Hattulassa.

Teuholan eli Teuhoilan kylästä (jonnek. Hattu-
lan kirkolta luoteiseen) 2 viiristä etelään nou-
see Saksalan maalla, peltomaiden takana, met-
sän rajassa, noin 400:n ä 500:n askelen pitui-
nen, vyörykiviharju, joka pohjoispäässä on ma-
kalampi, vaau eteläänpäin kohoaa 130 ask:n
pituisiksi, 25 ask:n levyiseksi ja noin 15:n ja-
lan korkeiseksi kukkulaksi. Koko vuoren
korkeus lienee 150 jalkaa. Vuorta ympäröi
länsipuolella pellot, itä- ja etelä-puolella syvät
ja kapeat laaksot, eli, niinkuin niitä täällä sa-
notaan, "lukut". (Koko tämä paikkakunta on
täynnä sellaisia "lukkua" ja vyörykiviharjuja
vuoren päältä.) Tuo puheena olevan vuoren kor-

kein harjanne on varsinainen Linnamäki, jol-
la näkyy vähän katkounaisia vallin jää-
nöksiä etelä-, länsi- ja pohjoispuolella. Val-
li on korkeintaan 6 ä 7 met:n levyinen ja
1 met:n korkeinen, väistä korkeampi kuin
Kukkulan pohjoispäästä 50 ask. alas (pohjois-
seen) löytyy harjannetta pitkin käyvään polun
länsipuolella kivirivi. Siitä 100 ask. edemmäk-
si juoksee harjanteen poikki, idästä länteen
kaksi riviä isoja kiviä, 10 askelen pääs-
sä toisistaan. - Varsinaisen Linnamäen
pohjoismokalla näkyy 2 huoppaa maassa,
ja eritysellä töyräällä lounas- (ja ulko-)
puolella myös 2 samanaista. - Linnamä-
en itäpuolitse pohjoiseen juokseva harjan-
ne on hyvin pitkä ja loppuu Ruske-
mullanniemen Wanajaveden reunassa. Se on
sitew luonnollisena rajana niiden ahtaisten
viljelysmaiden itäpuolella, jotka Linnamä-
estä ulottuvat kylälle päin ja järveen saakka.

Kuvia: Asemapiirros (Kuvakirja N° 2, lehti 14).
Linnavuori Saksalan talon pihalta (lehti 21.)

"Lukku" Siunaavuoren vieressä /lehti 19/
Näköala L:otta luoteiseen /lehti 20/
Kopio Teuholan kylän kartasta.

29. Mantereenlinna Vanajassa.

Tämä vuori on noin $1\frac{1}{2}$ virstaa Vanajanki-
kolta itäänpäin, Katumajärven länsirannalla,
vastapäätä n. s. Kappolan vuorta järven toisel-
la puolella. Se on korkein kohta eräällä mai-
nitun järven rantaa pitkin juoksevasse har-
janteessa. Itäyrjä syöksyy jyrkillä kallion
penkereillä alas järven; länsipuoli on maan-
tuelle päin loivaaan viittävää metsämaata, jon-
ka juurelle lännestäpäin, kirkon kohdasta
tulee eräs viljelyksessä oleva alankomaa,
luultavasti muinainen järvenporra. Pohjois-
puolella jatkuu vuorta; eteläpää on penke-
reinen. Vuoren päällystä on pitkulainen, P-l.
noin 250 ask. ja puolta kapeampi. Korkeus
200 a 250 jalkaa. — Länsipuolelta jistää u-
los kolme loivaulaista kallionpakkaa si-
nokkaa, joiden väliin syntyy kaksi pilkkaa²²

ja leveää notkoa. Molemmat notkot ovat
vallitettuja ja niiden välisellä kallioyläntee-
lä jatkuu piuntä, epäselvää kivijonoa. Kun-
massakin notkovallissa on tehty 2 ask:n
levyinen portti-aukko, jossa vallien päät te-
kevät suorakulmaisen polun sisäänpäin.
Tämä tavoin on eteläisessä valissa synty-
nyt 7 ask:n pituinen, ja pohjoisessa 12:n
askelien pituinen porttikäytävä. — Notko-
vallien välissä näkyy vuoren päällä joi-
takuita kiviryhmiä ikänskuin muodostai-
sivat riviä ja kulmia, mutta ovat liian
epäselviä tarkau-nimeä kantamaan. —
Vuoren poikki, mukien lounaasta koilli-
seen näy eri maiden rajalinjat.

Kuvia: Asumapiirros /Kuvakirja N° 2, lehti 35./
Mantereenlinna idästä /lehti 25/
Siunan porttikäytävät /lehti 36./
Näköala Kappolan vuorelle päin
/lehti 24./

30. Linnanpää Vanajassa.

Tämä vuori sijaitsee länsipuolella Wana-

^{isokeu}
 jännettä, mekkin vastapäätä Tammajan kirkkoa
 ja on päässä pitemmän sora-harjanteen poh-
 joisiin ja korkein pää. Linnunpää on terävä-
 selkäinen harju kahdella kukkulalla, joiden
 väli on 200 askuta ja leveys ainoas-
 taan 10 à 15 ask. Molemmissa päissä on toi-
 taan viittäviä penkereitä; itä- eli järven
 puolella on yksi penkeri, länsipuolella on äk-
 kijyrkkä ja sen alla vetelä suo, syvä "lu-
 kuu" pohjassa. Vuoren koko pituus on n.
 500 ask, korkeus 150 à 200 jalkaa. — Etelä-
 pään alemmilla penkerillä käy kaksi
 metsistynyttä ja osaksi hävitettyä, matalaa
 vallin jäännöstä poikkipuoleen mäkiä,
 15 à 30 ask:n päässä toisistaan. Sisimmäinen
 on noin 70:n ja ulommainen 110:n ask. pitui-
 nen. Yhtä askaisilla penkerillä harjun luo-
 teis päässä on 2 cheämpää rinnakkaisista
 kivivallia, saman matkan päässä toisistaan,
 jotka muodostavat kaaren eli polven harjun
 pään ympäri. Molemmat ovat vähän yli 100:n
 ask. pituisia. Polven kohdalla yhdistää niitä

erityinen sivovalli, rakennettu isojen maa-
 peräisten kivimöhkäleiden väliin. Kunnas-
 sakin on (myös polven kohdalla) porttiant-
 ko ja ulommaisessa isot pielikivet. — Poh-
 joisella kukkulalla näkyy kolme kuoppaa.

Kuvia: Asemapiirros (Kuvakirja N:o 2, lehti 37.)
 Linnunpää iclästäpäin (lehti 26.)

III. Keskiaikaisia Linnanraunioita Länssuomessa ja Hämeessä.

1. Wankalinna Viislossa.

Aurajoen etelärannalla nousee, keuh-
 lä juttomaita, Wankalinnan ruuthollin vi-
 ressä yksinäinen vuoren kukkula, joka muo-
 tousa puolesta paljon muistuttaa niitä mä-
 kia, joita historian takana on väitetty valit-
 si suojapaikoikseen ja varusti kivimuu-
 reilla. Sen korkeus lienee 100 ä 150 jalkaa;
 korkeimman kukkulan päälystä on 200 ask.
 pitkä ja 150 ask. leveä; itä- ja länsi-
 jät ovat äkkijyrkät, pohjoispää ylenkui-
 nen ja rotkoinen. Eteläpuolelta on se pää-
 päästävä; täällä on ylempään jyrkkään
 viertäviä kallioita, vaan vuoren keskikor-
 kendelta pistää ulos eteläänpäin loivem-
 pi, metristynyt ja noin 100 ask:n pituinen
 vaarauhäntä, jonka päässä on paljon isom-
 laisia kiviä. Selviä jäämoksia valleista
 on voinut huomata missään. Vuoren juu-

rella, itäpuolella, jossa, Reinholmin ilmoit-
 tukseen mukaan pitäisi olemaan vaivasta, näin
 ainostaan muutamia kuoppia ja vähäi-
 siä köyryitä multa- ja kivimaassa. Myön-
 tää täytyy minun kuitenkin että Hauha-
 lina oli ensimmäinen keskiaikainen liinan-
 paikka, jota matkallani tarkastin ja että sil-
 mäni keuhit ei vielä ollut kyllin tottunut
 huomaamaan kaikkia muinaisjätteitä, jotka
 sellaisessa paikassa ovat etsittävät. Jos tääl-
 lä vallin ja vallihaudan haama jossakin on,
 täytyy sen löytyä asteen mainitulla, eteläi-
 sellä puolella, jonka tiheä metsä vastasi
 perkkausta; suurenkin sitä tyydyttävästi
 voi tarkastaa. — Tuorenpäälystään pohjois-
 osassa on vähän alempi 40 a 70:n asten ava-
 ruinen notko- eli pihapaikka, jonka koillis-
 syrjällä löytyy eräs suunnikkaan muotoinen
 kallion lokero n. s. "Kaivo." Sämä on 11,30 met.
 pitkä luoteisesta kaakkoon, 4,80 met. leveä;
 länsipuolella on pystyt 2,50 met:n korkeiset
 kalliot rajana, koillispuolella sisällepäin kal-

teva, 1,50 met:n korkeinen kallionsyrjä ja kaak-
 koispäässä kiviladetta, joka "Kaivon" ma-
 kuneesta pohjasta kohoaa tuskin 0,50 met.
 "Kaivosta" johtaa vähäinen oja ulos luo-
 teiseen, jonka Hauksalinan isäntä poraa-
 malla on tehnyt; silläkin puolella oli silloin
 ollut pääkivitysten ladottuja kiviä.

Kaivaukset. Yllämainitulla notko- eli pi-
 hapaikalla, joka on jotuhin tasainta keuhit,
 oli talon joika kolmesta kohden ruve-
 nut maata perunamaaksi kuokkimaan,
 vaan sitten keuhit työ sikseen. Kah-
 dessa paikassa [n:o 1 ja 2 asemapiirroksessa]
 oli häv havannut luuta ja hiiliä. Kolman-
 nen kuokitun paikkan viereen tehtiin epä-
 säännöllisesti nelikulmaisen kaivoksen jom-
 ka avaruusmitat vaihtelivat 4 ja 5,30 met:n
 välillä; sen keskikokouksen oli vähän köy-
 rään- tapaista maata, syystä että sillä
 paikalla mullan alla oli loiva kalliou-
 paikka. Multakerroksessa, joka oli 0,20 a 0,30
 met:n vahvainen, tuli, varsinkin kaivoksen

Keskellä, vastaan suunnattomien prajow hiiliä /muutama 0,30 met:n pituiset/ ja niiden kanssa sekaisin prajow poltettuja luumurenia ja saviastian kappaleita, sekä palaneen savipiipun varresta. Luotiskulmassa, jossa maa piittää) olivat noin 1,50 met:n avaruudessa alla seuraavat kappaleet poltettujen luiden joukossa: 2 rautaista nuolen kärkeä neikälmaivella poikkileikkauksella, pieni kuutionmuotoinen pelinoppa ja kokoon kääritty lyijylevy. Eräissä paikoissa luotiskulmassa oli pinnalla musta mustakerros ja sen alla keltaisen ruskeata mudtaa. Tutkittua taimitettiin kaivos ja merkittiin yhdellä kivipaalulla kuhin kulma.

Kiviladellman viressä "kaivon" kaakkoispäässä, kaivatiin poikkipuoleen pituusparin meterin levyisen vyön. Maa tässä sisälsi ainakin 0,30 met. ^{pitäisyydellä} prajow hiiliä, koivuuntuolta, sekä lahonneutta mänty- ja lehtipuita. Kiviladellmassa on monta kerrosta pääkittytystä, ja kiviä sekä alla

että välissä oli 1 met:n syvyydellä (ladellman pinnasta) hiiltä, vieläpä vähän poltettua lehtäkin. Niten luumurenat ja hiilet olivat voineet tulla niin syväälle kiviin alle tällaisessa muinoin vesiperäisessä kuopassa on selittämätöntä. Usein mainittu ladellman koillispuolella löytyi lähellä maan pintaa mullassa erään kiven alla kaksi mustunutta saviastian palasta ja 6 rautanaulaa. Kivien kolkista tuli myös vähän poltettua savea eli hiiltä. - Tutkittu paikka "kaivon" pölyssä merkittiin myös kahdella pystykinellä.

Kuvia: Asemapiirros ja kuva lännestäpäin.

Kartta kaivoksista. (Kirjasto N° 1.)
Kopio Vanhainlinnan rustholliin kartasta, tehnyt Carl Mannberg 1760.

2. Liinmaantlinna Eurajoella.

Kaukempielen virkatalon maalla ja lähes viista talosta luoteiseen on Paskaluoto niminen nieminen eteläpuolella, niitussa, mureu (Wäkräperän lahdun) rannassa vähäinen saareke tunnettu nimellä Liinmaan liina. Se on muodoltaan melkein kolmiikulmainen 100 ä 130 met pitkä ja aivan matala, tuskin 30 jalkaa korkea. Tuon muinaisen saaren keskellä nousee säännöllinen, nelionmuotoinen 37 ä 45 met. avara liinaperustus, jonka peunalla, (muualla frantsi itäisellä kulmalla) juoksee 1 met:n korkuinen (sisäpuolelta mitaten) muuttavain. Liinaa ympäröivät see määttä taholta 2 met:n syvyinen, 5 ä 7 m. levyinen vallihauta ja ulkovaalit. Ulkovaali on matalampi kuin sisävaali. Liinan ja ulkovaalin yhdistää kaakkoispuolella, haudauksen poikki käyvä 6,30 met:n levyinen, 8 met. pituinen porttikäytävä, jonka syrjillä näkyy laakettuja kiviä. Saunottiin sitä porttipielissä noin 30 ä 40 vuot.

ta takaperin vielä seisi puutalot, jotka nyt ovat lahonneet. Liinan pihalla nähdään varsinkin luoteis ja kaakkoispuolella nurmattuneiden ja metsistyneiden kiviperustusten haamuja. Saaren länsipäästä ulos merellepäin, 17 ä 19 meteriä, kiittää pitkin rantaan noin 300 ask. pitkä, kaarova 8 met:n levyinen kivijous, joka tasaisesta vesipäisestä mittumasta kohoaa ainoastaan 0,50 met verran. Sen eteläinen pää loppuu n. s. Liinankariin; pohjoinen haaraantuu ja yhdistyy itse liinasaaren kanssa. Ehkäpä on tässä muinoin ollut jokin salakari, joka on estänyt vihollisten laivoja tulemaan kovin lähelle ^(kuten paikalla kerrotaan) liinaa.

Kaivaustyöt. Tuo tunnettu koppari Rosenberg, Nakkilasta, joka täällä viikkokausia kactena eri suvua haki liinankellaria, siitä löytääkseen isoa aarretta, on kaivanut 6 soikeata kuoppaa liinapihalla, joista pienin on noin 2 met. pitkä, isoin 5 ä 8 met. pitkä, niiden syvyys

on nyt korkeintaan 3 eli 4 met. Vaan se on ollut paljon suurempi. - Hänen saattain löytäen pautanauvoja.

Mina kaivatin (10^{llä} heinällä 2na päivänä) liunan pihan eteläiseen kulmaan, vallin vieresen kaivokseen, jonka pituus koillisesta lounaaseen on 17,75 met., leveys vaihtelee 5 ja 10 met:n välillä. Muutamien meterin välimatkan päässä vallista tuli näkyviin isoja, 1 ä 1,50 met:n vakuisia kiviä jotka paikallain olivat jivoissa ja ikääns. kuin lasketut; vaan selviä huoneen perustuksia ei ollut. Näitä kivitaitteita on liikututtanut; tuthin ainoastaan maata pihan pohjassa ja kivien ympärillä. Kaivokseen keskikohdalla, lähellä luoteista syriää oli eräs kiviäkinä kupessa, nurmen alla, suuripujous monen eri pläimien luuta; kalaurustoja ja suomuja, Kravunpäitä, kiviastian kappaleita, lasin kuonaa y. m.; tämän ruupulajin alla, 0,50 ä 0,60 met. maanpinnasta, oli paljon karkkia. Karkkia löytyi myös

kahdesta muusta paikasta kaivokseen luoteisrajalla, joka keuhos todistaa että varsinaiset liunaperustukset sielläpäin ovat lähellä. Kaluista, jotka luettelosta nähdään, olivat useimmat porttikäytävän edustalla; niistä mainittakoon: kirves, lierion muotoinen pautaputtti, osa lukosta (?) pronssi-kisko; määrlyjä, nauvoja, kiviastian palasia, lasipalauen, tiilenpuolisko y. m.

Sisimmäisestä vallista tehtiin etelä-kulman kohdalla 2,50:n met. levyinen ja 1,50 met:n syvyinen poikkileikkaus. Se sisälsi ainoastaan hietaa ja jonkun pään kokorisen kiven siellä täällä eri korkeudessa. Kaivokseen pohjassa oli kivien välissä vähän hiiliä, ja toisissa paikoissa sian torakanmas ja panderkuona-kappale.

Valli täytettiin uutisen näköiseksi; kaivos pihalla sitä vastoin parjastettuine kivilaitineen jätettin auki vastaisen tutkijoiden nähtäväksi. Tutkittu multa ja pienemmät kivet heitettiin isoos kasaan kaakkoisen

vallin viressä ja pienempään kasaan pohjois-
kulmassa sekä kaivokseen ulkopuolelle (länsi-
sukulman kohdalla).

Kuvia: Asemapiirros.

Liinmaantiina kaakkoispuolelta.
Kartta kaivaustöistä.

Kopio Vuojoen säterin alle kuul-
luvun Kaupungin sotilas-
virkatalon kartasta, tehnyt
Christ. Fabrell. v. 1777.

3. Forspyyn Linnaluoto Kokemäellä.

Tämä Forspyyn ja Simälän rustokalli-
en välillä, (Forspyyn Peron maalla) Kokemäen
joessa oleva saari on noin 30 jalkaa korkea
ja noin 100 a 150 ask. pitiinsä. Keikkikohta
on korkein; luoteis- lounas- ja kaakkois-
puolilla on äkkijyrkkää multa-ahdetta ja sen
päälystä joteukin melikulluainen ja tasainen.
Toista meteriä alempana tiota päälyksi-pintaa
näkyä, ainakin länsikulmalla, kallioperustus.
Koillispuolella on noin 25 meterin pituinen ja

sisäpuolelta meikien meikien korkein vaa-
li, jonka keikkikohta on vähän notkka.
Sen ulkopuolella on valli-hauta ja ulkova-
li. Kaikki nuo vallitukset ovat mullasta
eli hiedasta. Muilla puolilla ovat matalat
raunat joteukin tasaiset, paitsi etelä-
puolella, jossa on kaivaita, sekä niiden
ja linnatörmän välissä (pöraamalla-
tehty?) hauta. Linnaluodon ja Katavaluo-
don välissä on kapea ja kivinen sal-
mi, jonka yli pääsee jalkaisin.

Kaivaustyöt: Saaren eteläkulmalla,
missä törmä näkyi vierineltä, ruvot-
tiin kuokkimaan ahteen ylälaitaa ja teh-
tiin syväää myöten 2 a 3 meterin levyinen
ja 10 met:n pituinen kaivos. Tästä verrat-
tain pieneltä alasta löytyi 0,10 a 0,50 met:n
syvyydellä tavattoman paljon, huultavasti
keskiaikuisia muinaiskaluja. Niistä mai-
nittakoon: isot pautasarauat lehtineen;
koukku toisista samantlaisista (pienempi);
keihäänkärki; soiki; nauvoja; naskilevy-

ja; tiiluserää; hampaita y. m. (Kts. Luetteloa.)—

Kun näin läheltä hörmään laitaa löytyi niin paljon kaluja, on luultavaa että liinan pinta-ala ennen on ollut paljon laajempi, vaikka tulva sitä on repinyt ja pientänyt.

Kun oli täytymsi vierittää haetta multa alas mäkiä, oli mahdotonta jättää haattua paikkaa.

Kuvia: Asemapiirros.

Liinaluoto pohjoisesta (Tors-
pyy kammalta.)

Kartta kaivaustyöstä.

4. Warkiakosken Linnasaari Pääksmäellä.

Tokkan maan tiluksilla, $\frac{1}{2}$ viirtoa Warkiakosken paperitehtaasta ylempänä ja samanserran Spiakosken alimpana on keskellä väylää pieni Linnasaari-niminen luoto, joka on 130 met. pitkä, 60 met. leveä ja tuskin

20 jalkaa korkea. Saaren keskellä on kiviakute, jotka olivat tiheää kiviakon vallassa. Suoritettuani perikkaustyön huomasin tässä olevan yhden, keuhon kahdenkin rakennuksen perustukset, jotka saaren muotoa seuraten, muodostavat epäsäännöllisen ja kummikkaan alaan. Päärakennus on ollut saaren lounaispäässä, 45 met. pitkä, 30 ja 20 m. leveä. Sen kaakkois- ja lounais-syrjillä nähdään matalaa valliin harjaa ja samoilla puolin valikaudat ja ulkovallit. Eteläisessä kulmassa on haudan porttikäytävä joka yhdistää sisä- ja ulkovallit toisiinsa. Sisävallin sisäpuolella on kolme 2 ja 3 met:n avauksista kumpua ja yksi 6:n met:n pituisen kuoppa. Varustuksien tarkennukset mitat nähdään asemapiirroksista.

Kaivaustyöt. Porttikäytävän pinta-ala kaivattiin kokonaisuudessaan mitään löytämättä; maalaji oli hiitaa. — Toisen kaivoksen tehtiin päärakennuksen pohjoisessa kul-

man lähelle, luoteiselle sivulle, jossa löy-
tyy pitkä, suora ja eheä kiviperustus.
Kaivos tehtiin ladelman sisäpuolelle, (ki-
vien järjestystä rikkomatta) 7 met:n pitui-
siksi ja 2:n met:n leveyiseksi. Tässä oli 0,60
met:n vahvuisessa maakerroksessa kolme
hiili-kerrosta päättytystä. Ylin niistä o-
li epäilemättä syntynyt kasteesta, jota tääl-
lä vielä muistinaikanaan on poltettu. Toi-
nen kerros, jonka päällä ja alla oli pu-
maista hiosta, sekasi paikoin saven-
van kanssa. Kolmas ja vahvin kerros 0,45
met:n syvyydellä oli noin 1,20 met. leveä
ja ainakin 3,50 met:n pituinen. Pitkät,
poltetut puukappaleet, jotka kaikki käi-
vivät samaan suuntaan (pitkin kaivos-
ta) tekivät luultavaksi että tässä oli
jokin palanut puulaattia. Kahdessa eli
kolmessa kohti löytyi tässä poltettuja
luita. Kerroksen alla oli "punamullan"
karvaista hiosta, multamaata ja vielä
syvennällä (0,60 met:n syvyydellä) maan-

pinna) harmaata hietamultaa.

Kuvia: Kartta kaivauksista

(Linnasaari isossa muodossa)
Kojin Warhiakosken lohkokuu-
nan (Tölkkan maan) kar-
tasta, tehnyt B. J. Lindh
v. 1862.

5. Hakoistenlinna Lauakkalassa.

Kernaalanjärven luoteispuolella kohoaa
n. 200 jalaa korkeinen vuorimaa, joka
muinoin luultavasti on ollut saarna ja jos-
ta paroni Boijer omistama Hakoisten kar-
tano sijaitsee. Asuinhuoneuksesta 80 ask.
pohjoiseen löytyy keskiaikuisen linnan
rauniot vuoren korkeimman kukkulan
juurella. Täällä pohjoisja länsipuolella
on jyrkät penkerit ja kaakkoispuolel-
la äkkijyrkkä 50 jalaa korkeinen kivi,
se on päälypäättävä eteläkulmasta erästä
länsisyrjää pitkin nousevaa, kapeata pen-
geriä myöten, johon portaita on rakennet.

tu. Päälystä, joita on kallis näköala yli koko seudun, on tasainen, 75 ja 100 ask. pituissa ja arvelaan sen päällä oleva multakerros sinne kaunistuksi. Siellä nähdään myös yksi iso hauta ja 3 pienempää syvennyttä.

Linnaituksista nyt kerrotun kukkulaukuseessa löytyy yksi 90 ask:n pituinen valli itäpuolella ja 70 ask:n pituinen eteläpuolella, jotka muodostavat jatkuvan suoran kulman ja (portti?) aukon; länsipuolella on n. 20 ask. pitkä valli. Sisävalien ja suuren seinän välissä on piha, jolla nähdään muutamia vähäläntäisiä tögäitä. Ukkovalit seuraavat säännöllisesti edellisten suuntaa ja ovat lähes 8 jalkaa niitä alemmalla; valikauden pöytä on 12 ja 15 jalkaa sisävalien harjo alimpuna. Eteläisen ulkovalli on puutarha-työiden kautta tullut rikotuksi.

Koko tämä vuori muinaisjäännöksiin on hyvässä siivossa, varustettu poluilla ja

istuin-sijoilla.

Kuvia: Asennapiirros (kuvakirja N° 2, lehti 38) sivakuva etelästä (lehti 26)

Hakkaiten kartano ja linna lounaasta (lehti 28) ja kaakoskapäin (lehti 29.)

0 100 200 300 400 500 600 700 800 900 1000 alnar.

Karta öfver Wenhalinna Rusthåus Stot i Ljungas
Sö^u af Maske härad. Befordt år 1730 af Daniel
Ekman, storgiffladt år 1760 af Carl
Mannberg - Renoverad
1845 af B. E. Mallén.

